

STAPHORST

een eigen wereld

STAPHORST EEN EIGEN WERELD

bosch stabbers

Arnhem, Den Haag
Juni 2004

Opgesteld in opdracht van Gemeente Staphorst en Provincie Overijssel in samenwerking met Het Oversticht
Dit rapport is financieel mogelijk gemaakt door een projectsubsidie Belvedere

0

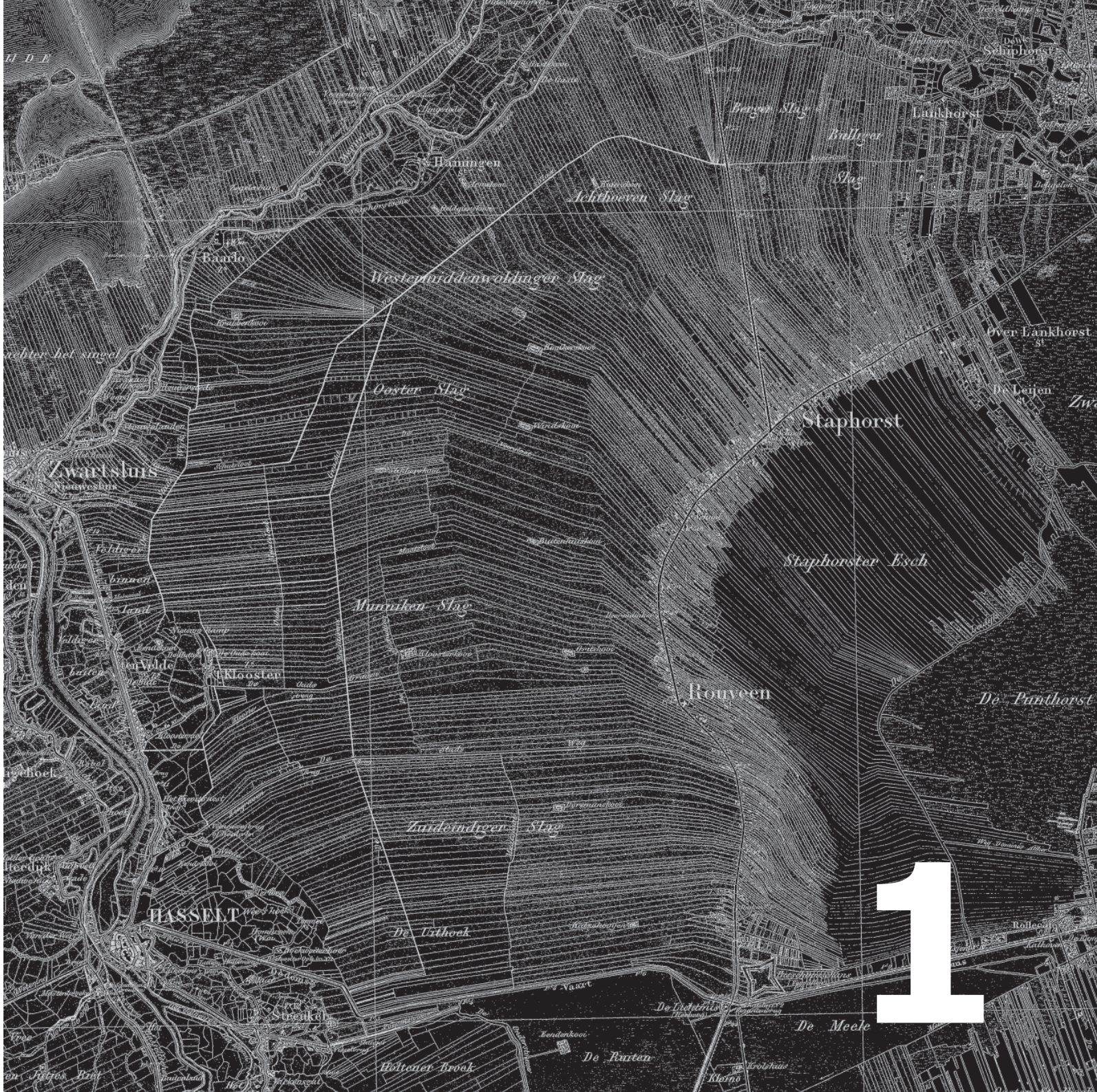
INHOUD

1	STAPHORST EN BELVEDERE	... 7	5	BESCHERMD GEZICHT EN BELEID	... 45
	1.1	Een uniek landschap		5.1	Beschermde gezicht
	1.2	Behoud door ontwikkeling		5.2	Effectuering van het beschermde gezicht
	1.3	De opgave			
	1.4	Status			
	1.5	Proces			
	1.6	Opbouw rapport			
2	ONTGINNING VAN HET VEEN	... 13	6	PERSPECTIEF VOOR STAPHORST	... 55
	2.1	Hoogveen		6.1	Ondernemend dorp met een rijke cultuurhistorie
	2.2	Geren, Leidijken en Zijdwendes		6.2	Het Landschap
	2.4	Dorpsverplaatsingen		6.3	De Streek
	2.4	Richtingverdraaiing		6.4	De Boerderij en haar erf
	2.5	De Streek			
	2.6	Verdikking door vererving			
3	KENMERKEND STAPHORST	... 12	7	WERKEN AAN UITVOERING	... 87
	3.1	Het Singellandschap		7.1	Van beschermd gezicht naar geregisseerd proces
	3.2	De Streek		7.2	Landschap + lint + boerderij
	3.3	De Boerderij		7.3	De Staphorster aard
				7.4	Het verhaal van Staphorst
				7.5	Overzicht projecten
4	STREEK IN ONTWIKKELING	... 35			
	4.1	Landschap in ontwikkeling			
	4.2	Ontwikkelingen op de Streek			
	4.3	Verandering van de boerderij			

STAPHORST EN BELVEDERE

1

1

STAPHORST EN BELVEDERE

1.1 Een uniek landschap

Het landschap van Staphorst is een begrip. Het is een voor Nederland uniek landschap, rijk aan specifieke, gebiedsgebonden cultuurhistorische waarden. Het is een karakteristiek landschap, met een sterk onderscheidende ruimtelijke identiteit.

Het landschap van Staphorst maakt in een oogopslag een belangrijk deel van haar bijzondere geschiedenis, welke zo sterk verweven is met een misschien wel even bijzondere sociaal-culturele structuur (familiezin, 'noabersplicht', religie), zichtbaar.

De cultuurhistorische waarden van het landschap van Staphorst betreffen niet alleen de bouwkundige elementen, zoals de talloze monumentale boerderijen met hun minstens zo bijzondere bijgebouwen, maar vooral ook de landschappelijke structuren.

De verkavelingsstructuur, de erfstructuur en de boerderijarchitectuur zijn in belangrijke mate bepalend voor de eigen ruimtelijke identiteit van het landschap van Staphorst.

Maar Staphorst is naast een cultuurhistorisch rijk landschap óók een dynamisch landschap.

Wie de kaart van begin twintigste eeuw vergelijkt met het kaartbeeld eind twintigste eeuw ziet dat ook in Staphorst de ontwikkelingen zijn doorgedaan. Het dorp Staphorst is aanzienlijk in omvang toegenomen en heeft zich ook buiten het lint uitgebreid. De kavels zijn aanmerkelijk verbreed, de elzensingels in aantal en omvang gereduceerd.

Wie door het gebied gaat ziet dat ook op een lager schaalniveau de veranderingen zijn ingezet. De laatste

jaren zijn veel van de karakteristieke bijgebouwen gesloopt. Ook is zichtbaar hoe boerderijen hun agrarische functie hebben verloren. Zij hebben plaatsgemaakt voor wonen, autobedrijven, horeca of fitness. Tot slot nemen de details in het landschap af. Het kenmerkende streekeigen kleurgebruik en de karakteristieke erfinrichting bepalen steeds minder het beeld in het lint.

In de toekomst zullen de veranderingen onverminderd doorgang vinden. Er zal ruimte nodig zijn voor woningbouw en bedrijvigheid, meer boerderijen zullen hun agrarische functie verliezen en om hergebruik vragen. Daarnaast zal ook in de toekomst de vraag naar nieuwe woningen, voor de opvang van de eigen groei, blijven bestaan.

1.2 Behoud door ontwikkeling

Vanwege de unieke cultuurhistorische betekenis van het gebied is Staphorst aangewezen als Belvedere-gebied. In de nota Belvedere (Min. van OCW, LNV, VROM en VW; 1999) is het rijksbeleid neergelegd over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting. Centrale doelstelling van de nota is dat de cultuurhistorische identiteit sterker richtinggevend wordt voor de inrichting van de ruimte in ons land. In het kader van de Nota Belvédère zijn de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden en steden in Nederland op kaart gezet. Staphorst is één van deze gebieden. Deze aanduiding betekent niet dat het gebied "onder een glazen stolp" moet worden geplaatst. Geenszins, Staphorst is een levend landschap waar de ontwikkelingen door moeten kunnen gaan. Waar het om gaat is dat, gezien de bijzondere waarden van het gebied, zorgvuldig met de ontwikkelingen wordt omgegaan. "*Noblesse oblige, Adel verplicht*". De aanduiding tot

Belvédère gebied legt bovenal de morele verplichting op dat men zich bij de ontwikkelingen zoals die in het gebied spelen extra rekenschap geeft van de bijzondere waarden die dit gebied vertegenwoordigt. Het gaat bij Belvedere dan ook nadrukkelijk niet om 'behoud', maar om 'behoud door ontwikkeling'.

Het vizier moet niet alleen zijn gericht op het verleden, maar vooral ook op de toekomst. Hoe kunnen wij zorgen dat de waarden van het verleden voor de toekomst behouden blijven en daarin een nieuwe betekenis kunnen krijgen, zonder het gebied 'op slot' te willen doen?

1.3 De opgave

Dit project heeft betrekking op het dorpslint (de Streek) en de overgang naar het direct daaraan grenzend agrarisch achterland en heeft de cultuurhistorie als centraal thema. Het is een gezamenlijk initiatief van de Provincie Overijssel, de Gemeente Staphorst en het Oversticht.

Doel van het project is een beter evenwicht te bereiken tussen maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in Staphorst enerzijds en de instrumenten van ruimtelijk beleid en cultuurbehoud anderzijds. Het doel van de Belvederestudie is daarmee meerledig:

- De studie wil de eigen identiteit van het lint in beeld brengen. Wil bewoners, gebruikers, bestuurders, planontwikkelaars en plantoetsers weer bewust maken van de 'genius loci' ; de geest van de plek, in de verwachting dat vanuit dat besef van de bijzondere eigenheid van de plek meer afgewogen keuzes voor de toekomstige ontwikkeling van het gebied zullen worden gemaakt.
- De studie wil voor het lint als geheel aangeven hoe dit zodanig kan worden ontwikkeld dat de cultuurhistorische waarden van dit gebied niet alleen behouden blijven, maar ook een hernieuwde betekenis krijgen.

- De studie wil een leidraad bieden voor een aantal actuele vraagstukken, zoals de vraag hoe om te gaan met functieveranderingen van boerderijen en uitbreiding van woningbouw in het lint.

1.4 Status

De Belvederestudie moet niet worden gezien als een 'duizend-dingen-doekje'. Het is geen plandocument dat op alle ruimtelijke vragen en ontwikkelingen een antwoord geeft. Het rapport beperkt zich tot het lint en achterliggende landschap en heeft de cultuurhistorische identiteit als vertrekpunt. Ruimtelijke kwesties op het gebied van bijvoorbeeld bedrijfsterreinen, water, verkeer e.d. komen in deze studie niet of slechts zijdelings aan bod. Voor dergelijke zaken is een integrale visie op de toekomstige ruimtelijke structuur van Staphorst in ontwikkeling. Het thans voorliggend rapport biedt handreikingen voor deze en andere nog op te stellen beleidsdocumenten.

Niet alle relevante aspecten kunnen in het kader van deze studie tot in detail behandeld worden. Het project beoogt een visie te presenteren op de toekomst van de Streek; een toekomst waarin de rijke cultuurhistorie centraal staat en de inspiratie vormt voor nieuwe ontwikkelingen. Deze studie wil bovenal verleiden, wil mogelijkheden aangeven. De betrokken overheden en instanties wordt opgeroepen deze visie te vertalen naar beleid, uitvoeringsprogramma's, stimuleringsregelingen en dergelijke. De uitkomsten van dit project kunnen gebruikt worden als onderlegger bij de herziening van streekplan, structuurvisie of bestemmingsplan, of bij de uitwerking van de Welstandsnota.

1.5 Proces

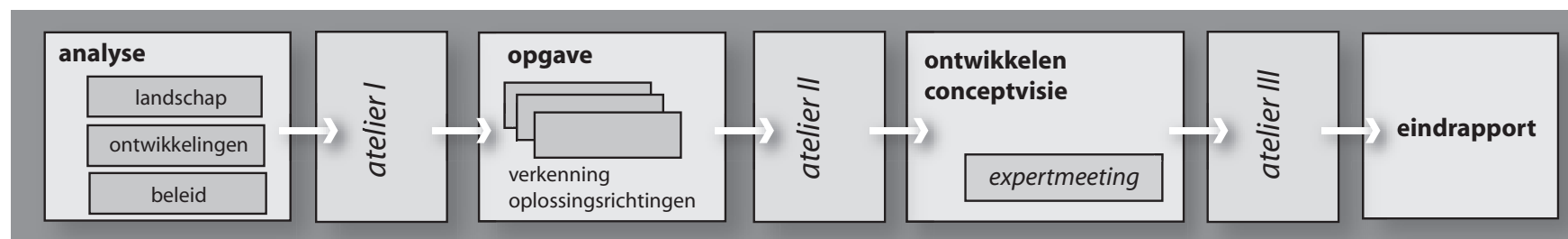
Dit project is totstandgekomen in samenspraak met de gemeente Staphorst, provincie Overijssel, het Oversticht, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) en bewoners van Staphorst – Rouveen. Het rapport is opgesteld door Bosch Slabbers landschapsarchitecten in samenwerking met het Oversticht.

De bewoners van "de Streek" zijn door middel van een aantal ateliers betrokken bij de planvorming (zie schema). Tijdens het 1^e atelier stond het benoemen van de kwaliteiten, knelpunten en ontwikkelingen centraal. Het 2^e atelier ging in op een eerste verkenning van de opgaven en de mogelijke oplossingsrichtingen. Tijdens het derde en laatste atelier zijn visie en aanbevelingen aan de bewoners gepresenteerd. De ateliers dienen een meervoudig doel. In de eerste plaats zijn de betrokkenen in de gelegenheid gesteld mee te denken over de toekomst van hun Streek en de rol die de cultuurhistorische kwaliteiten daarin speelt. In de tweede plaats hebben de ateliers nuttige informatie aangeleverd die verwerkt is in de visie. Hierbij gaat het enerzijds om de deskundigheid zoals die over het gebied en haar geschiedenis aanwezig is, maar ook om de 'aard' van de Staphorster; hoe denkt de Staphorster over de toekomst van de Streek, hoe staat men tegenover cultuurhistorie, beschermd dorpsgezicht, welstand etc.

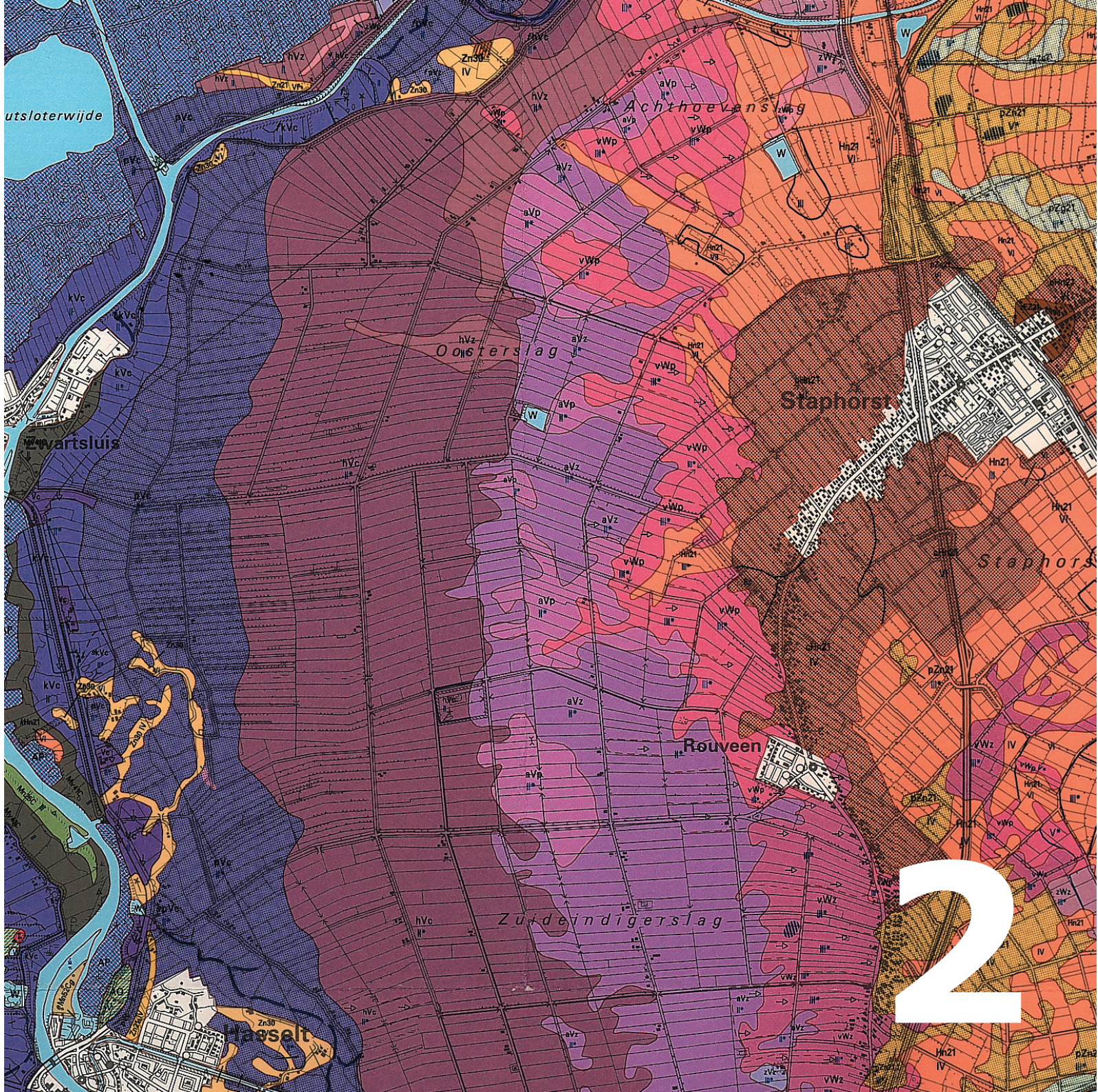
1.6 Opbouw rapport

Dit rapport start (hoofdstuk 2) met een verkenning van de ontstaansgeschiedenis van Staphorst en Rouveen. Hierbij wordt aangegeven hoe de ontginning van het veen ter hand is genomen en hoe dat proces heeft geleid tot de Streek zoals we die nu kennen.

Hoofdstuk 3 geeft een kenschets van Staphorst, waarin wordt ingegaan op de belangrijkste kenmerken en cultuurhistorische kwaliteiten. Vervolgens komen in hoofdstuk 4 de belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen aan bod. Hier wordt ingegaan op het effect dat bepaalde ontwikkelingen hebben (gehad) op de cultuurhistorische kwaliteit van Staphorst. Hoofdstuk 5 behandelt de wijze waarop de Staphorster cultuurhistorie beleidsmatig is ingebed. Specifieke aandacht wordt hierbij besteed aan het beschermde dorpsgezicht. Hoofdstuk 6 presenteert een visie op de toekomst van de cultuurhistorie. Hoofdstuk 7 formuleert conclusies en aanbevelingen.

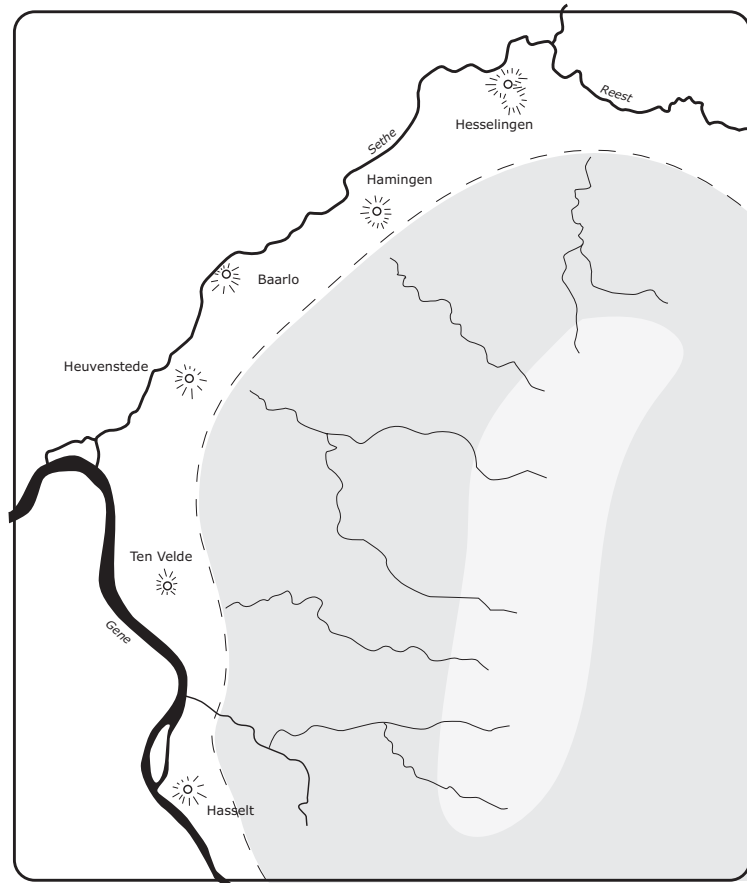
2

ONTGINNING VAN HET VEEN

2

ONTGINNING VAN HET VEEN

2.1 Hoogveen

Waar nu Staphorst en Rouveen zijn gesitueerd, ligt in de vroege middeleeuwen een meters dik hoogveenpakket. Dit veen wordt aan de west- en noordzijde begrensd door de beekdalen van de Gene (nu: Zwarte water), de Sethe (nu: Meppeler diep) en de Reest. Het veenpakket neemt in oostelijke richting in dikte af. Daar ligt het pleistocene zand dicht onder het oppervlakte.

De oudste bewoningsplaatsen in het gebied bevinden zich langs de beken. Op rivierduinen en dekzandruggen langs de beekdalen liggen de vroegste nederzettingen zoals Hesselingen, Hamingen, Baarlo, Heuvenstede en ten Velde. De bewoners van deze dorpen hebben kleine gedeeltes van het veengebied in gebruik. Rond het jaar 1000 krijgt de Bisschop van Utrecht de zeggenschap over grote delen van Drenthe en Overijssel. Onder regie van dit Bisdom is omstreeks 1180 begonnen met een grootschalige ontginning van het veen.

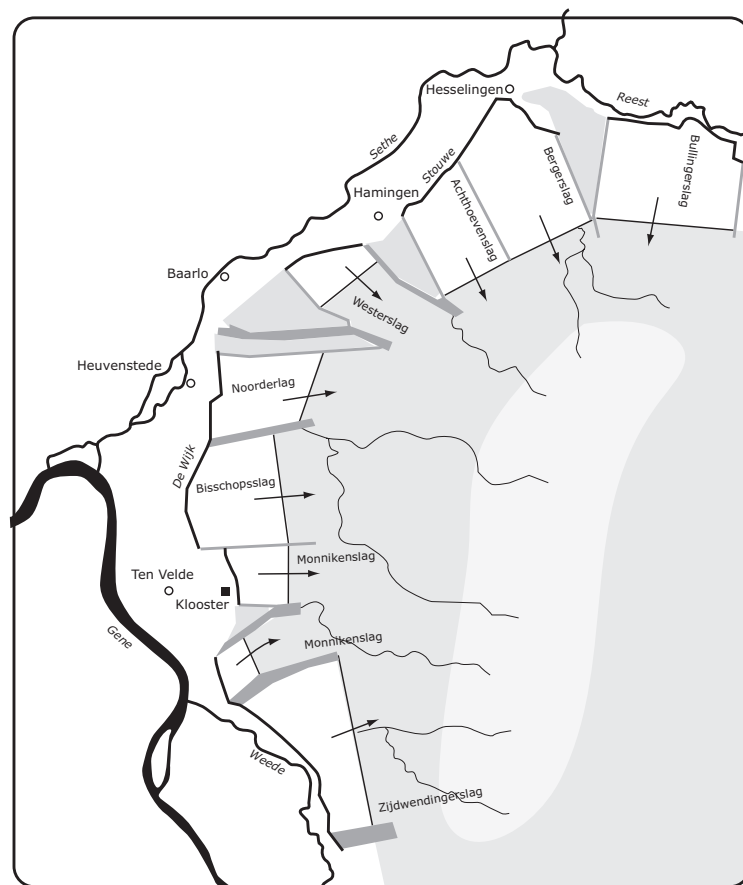
2.2 Geren, Leidijken en Zijdwendes

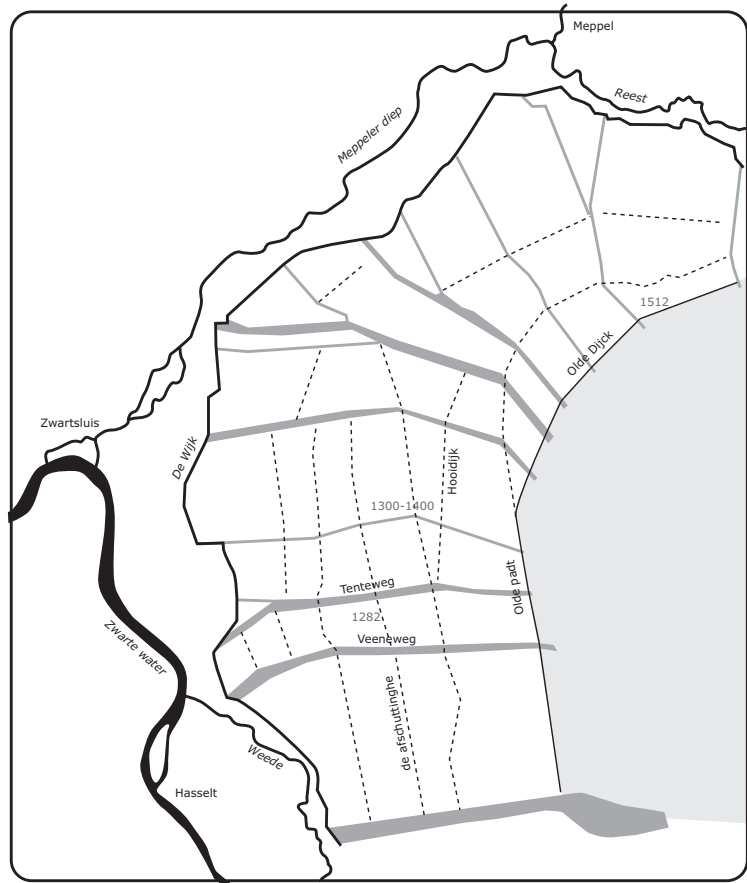
Het veengebied wordt hiertoe verdeeld in een aantal slagen. Deze slagen worden opgedeeld in ontginningshoeven met een vaste perceelsbreedte van ca. 125 meter. Deze breedte komt overeen met de standaard breedtemaat van de cope-ontginningen in het Hollands-Utrechtse veengebied die eveneens onder leiding van het Bisdom Utrecht ter hand zijn genomen.

Staphorst en Rouveen krijgen elk vier slagen toebedeeld. In Staphorst tellen deze slagen 48 hoeven, in Rouveen 62. Het startpunt van de ontginning ligt ter hoogte van De Wijk. Langs of dichtbij de Wijk hebben de eerste kolonisten zich gevestigd.

De kolonisten binnen een slag trekken gezamenlijk op bij het ontginnen van het veen. Min of meer loodrecht op de ontginningsas worden sloten gegraven ter ontwatering van het veen en begrenzing van de percelen. Aan de achterzijde van de slagen worden zgn. leidijken aangelegd. Tussen de slagen worden kades opgeworpen en watergangen gegraven om het zure veenwater dat vanaf de hoger gelegen delen op het ontgonnen gebied toestroomt, te weren en snel af te voeren.

Langs de ontginningsbasis wordt het patroon van slagen op enkele plekken onderbroken door wigvormige "reststukken". Deze zogenaamde geren lijken bij de verdeling van het veen uitgespaard om oudere gebruiksrechten op het veen te respecteren. De geren liggen allen tegenover de eerder genoemde oude nederzettingen in het gebied.

2.3 Dorpsverplaatsingen

Na de ontginning worden de gronden in gebruik genomen als bouwland (rogge en graan) en weiland. Door de ontwatering van het ontgonnen veen treedt klink en oxidatie op. Dit brengt een gestage maaiveldsdaling met zich mee. Na verloop van tijd wordt de bovenlaag van de grond te vochtig om nog langer als akkerland te gebruiken. De oplossing wordt gevonden door een nieuw stuk veen te ontginnen. Hierbij vormt de bestaande leidendijk de nieuwe ontginningsbasis. De zijwendes worden naar achter doorgetrokken en een nieuwe leidendijk wordt opgeworpen.

De oude leidendijk wordt vroeg of laat doorgegraven. De vroegere bouwlanden krijgen een functie als hooi- of weiland.

Met de ontginning van nieuwe stukken veen schuift het zwaartepunt van de bedrijvigheid steeds verder op. Op den duur wordt de afstand tussen woonplaats en akkers zo groot dat boerderijen naar achteren verplaatst worden. Zo krijgt men tevens een hogere en dus drogere woonplaats. Dit proces van dorpsverplaatsing herhaalt zich in zowel Staphorst als Rouveen diverse malen. Opvallend is daarbij dat de kerk telkens een tijdje achterblijft. De oorzaak daarvan moet worden gezocht in het feit dat men het stenen bouwwerk minder gemakkelijk verplaatst dan een houten boerderij. Daarnaast werden in de nabijheid van een kerk mensen begraven en verplaatsing van een begraafplaats zal ook destijds gevoelig hebben gelegen.

2.4 Richtingverdraaiing

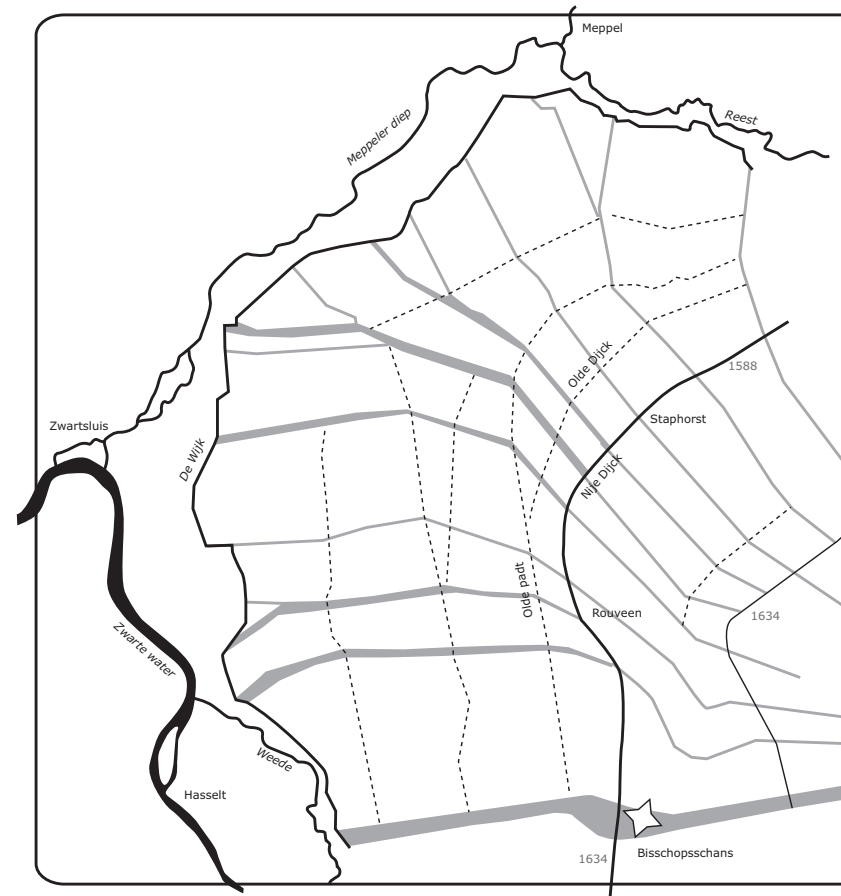
In eerste instantie ontwikkelen de slagen zich onafhankelijk van elkaar. Al snel onderkent men de noodzaak om de ontginningen op elkaar af te stemmen. De sterke kromming van de eerste ontginningsas maakt dat bij het voortschrijden van de occupatie de verschillende groepen kolonisten voortdurend met elkaar rekening moeten houden.

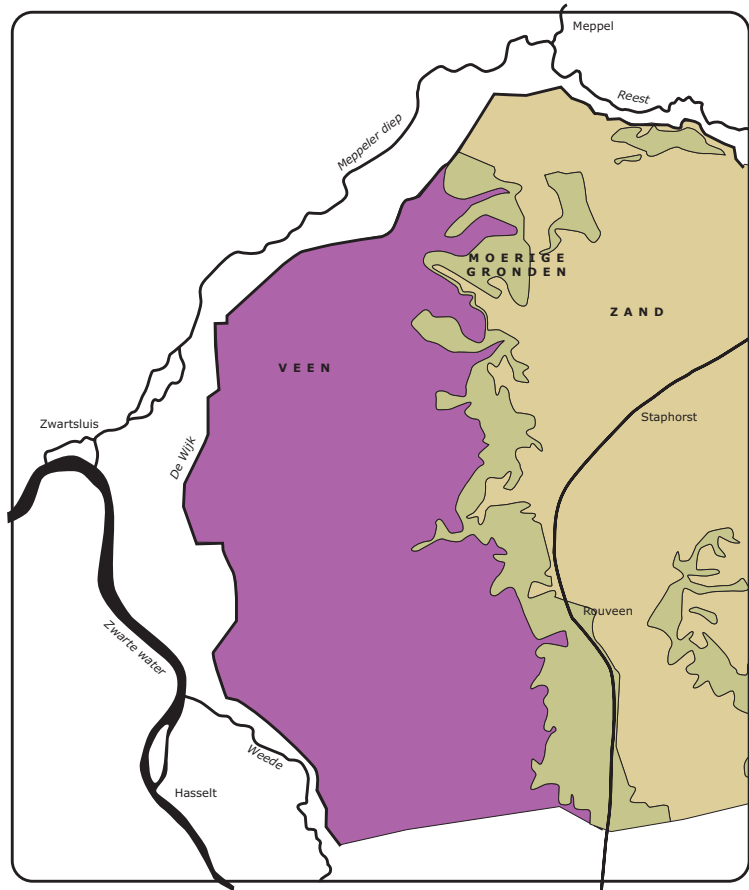
De beschikbare ruimte neemt naar achter toe steeds verder af. Als gevolg hiervan worden de percelen smaller en moet de ontginningsrichting diverse malen worden aangepast. Een verandering van de perceelsrichting vindt altijd plaats ter hoogte van een leidijk. Een gezamenlijke richtingverandering gaat het beste wanneer de leidijken in een lijn liggen. De diverse leidijken vormen in de loop van de tijd steeds meer een gesloten front. Bijkomend voordeel van een gesloten leidijkfront is dat met minder zijwendes volstaan kan worden.

Op een gegeven moment zijn de leidijken van Rouveen en Staphorst samengevoegd tot een lint; de 'olde dijck'. Dit is de voorloper van het huidige lint dat eind 16^e eeuw tot stand komt.

Met het bereiken van de 'nieuwe dijck' komt een eind aan het steeds verder opschuiven van de dorpen. Het lint ligt nu op een stevige, zandige ondergrond waardoor verplaatsing niet meer nodig is. De ontginning gaat wel verder. Als gezamenlijk richtpunt wordt een punt ver in het veen gekozen; de Punthorst. De percelen worden naar achteren steeds smaller en maken vooral bij Rouveen een sterke kromming.

Als laatste leidijk wordt de 'Staten Leidijk' aangelegd.

2.5 De Streek

Het huidige lint wordt in de volksmond ook wel 'De Streek' genoemd. Kenmerkend voor het lint is de boogvorm; een directe afgeleide van de vorm van de ontginningsbasis. Opvallend is de verdraaiing van de perceelsrichting ten opzichte van de weg: in Staphorst staat deze vrijwel haaks op de weg terwijl verder naar het zuiden, in Rouveen, de verkavelingsrichting onder een scherpe hoek staat met de weg. Ook de boerderijen staan hier niet haaks op de weg maar volgen de richting van de percelen.

Een verklaring hiervoor kan zijn dat de Staphorster kolonisten al verder veeninwaarts waren dan de Rouveners. Vanuit de ontginningsbasis (de Wijk) is te zien dat de vier slagen van Staphorst in vrijwel een rechte lijn naar het zuidoosten lopen. De slagen van Rouveen daarentegen worden, door de beperkte ruimte naar achter toe, gedwongen hun perceelsrichting keer op keer bij te stellen.

Het verschil in tempo kan samenhangen met het feit dat het zand bij de Staphorster slagen dichtter aan de oppervlakte lag en het veenpakket dus dunner was dan in de omgeving van Rouveen.

De boogvorm van De Streek kent in het zuidelijk deel, onder Rouveen, een opmerkelijke afwijking. Hier lijkt een extra slinger aan het lint geplakt. Bij het tracé van de 'olde dijck' is van een dergelijke bocht nog geen sprake. Waarschijnlijk is bij de laatste verplaatsing van oude naar nieuwe dijck aanvankelijk van een evenwijdige opschuiving sprake geweest, maar is later het zuidelijkste deel nog een stukje verder opgeschoven. Dit kan worden verklaard uit het feit dat daarmee ook het zuidelijkste deel op het zand kwam te liggen.

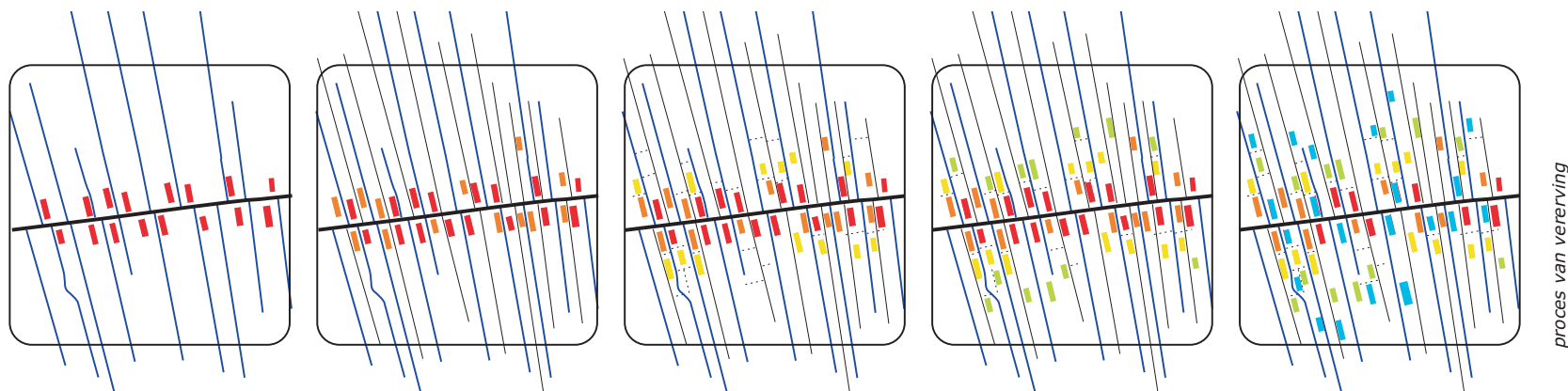

2.6 Verdikking door vererving

De Streek wordt gekenmerkt door een groot aantal boerderijen die niet alleen naast elkaar maar ook achter elkaar zijn gesitueerd. Dit voor Staphorst en Rouveen karakteristieke bebouwingspatroon vindt zijn oorsprong in een unieke combinatie van landschappelijke en sociaal-culturele randvoorwaarden.

De bewoners van de Streek kennen een sterke gemeenschapszin, hetgeen zich ondermeer uit in een honkvast karakter. Wanneer de bevolking groeit worden de kavels gesplitst en verdeeld. Doordat de ruimte gaandeweg de ontginning steeds beperkter wordt zijn de kavels op de Streek aanmerkelijk smaller dan de 125 meter breedte bij het begin van de ontginning. Nieuwe boerderijen kunnen aanvankelijk nog tussen de bestaande geplaatst worden. Maar al snel ontbreekt hiertoe de ruimte. Elders in Nederland is in zulke situaties vaak besloten tot het stichten van een nieuwe nederzetting elders. Zo niet in Staphorst: hier worden de nieuwe boerderijen direct achter de bestaande gebouwd. Na de splitsing in de lengterichting worden de kavels nu

ook in de breedte gesplitst. Dit langdurige proces van vererving heeft in Staphorst geleid tot het karakteristieke bebouwingspatroon waarbij het lint op veel plekken verschillende rijen dik is en de achterliggende woningen worden ontsloten door paden (stegen) haaks op het lint.

KENMERKEND STAPHORST

3

3

KENMERKEND STAPHORST

Om de ruimtelijke karakteristiek van Staphorst te kunnen duiden, moeten er verschillende schaalniveaus in ogenschouw worden genomen: het schaalniveau van het landschap (direct grenzend aan het lint); het schaalniveau van de Streek en het schaalniveau van de afzonderlijke boerderijen met hun bijhorende tuin- en erfinrichting. Juist de samenhang tussen deze schaalniveaus bepaalt het karakteristieke beeld van Staphorst.

3.1 Het Singellandschap

3.1.1 Elzensingels en krumte

Karakteristiek voor het Staphorster landschap zijn de elzensingels. In het verleden is de Streek omgeven door deze kleinschalige wereld. In de huidige situatie zijn delen van het landschap veel opener van karakter. Met de ruilverkaveling / landinrichting zijn veel singels opgeruimd, om zo tot grotere percelen te komen. Ten noorden van Staphorst is het singellandschap nog zichtbaar, maar vooral in het gebied tussen de Streek en de snelweg zijn de perceelsrandbeplantingen en de smalle verkaveling beeldbepalend.

De opeenvolging van lichte knikken in de verkaveling wordt door de beplanting met elzensingels ruimtelijk versterkt en manifest als "krumte". Vooral in de driehoek tussen Lichtmis, Rouveen en de snelweg is deze kromming goed zichtbaar.

3.1.2 Dwarswegen

Het landschap wordt doorsneden door een stelsel van evenwijdige doorgaande wegen. Deze wegen volgen de oude grenzen tussen de verschillende slagen (de zijdwendes). Ze zijn vaak kilometerslang; beginnend bij de oude ontginningsbases langs het Zwarte Water en Meppeler Diep en eindigend bij de Punthorst. De dwarswegen kruisen het lint en vormen daarmee de verbinding tussen Streek en achterland.

3.1.3 Sporen uit het verleden

Hoewel het gebied ten westen van het lint door herinrichting grondig op de schop is gegaan, zijn verstopt in het landschap plekken aan te wijzen die iets vertellen over de ontstaansgeschiedenis van het gebied. De hiervoor genoemde dwarswegen zijn daar een voorbeeld van. Ook zijn de oude kerklocaties deels nog als verhogingen in het landschap zichtbaar en is de hoofdstructuur van het gebied (verkaveling, wegenpatroon) nog altijd geënt op de historische structuur.

De oude bewoningsplaatsen, de voorlopers van het huidige lint, zijn in een enkel geval nog terug te vinden op de kaart en te herleiden uit namen van wegen zoals d'Olde Dijk.

Het lint en het singellandschap zijn nauw met elkaar verbonden. De structuur van het landschap vormt de basis van de Streek. De verkavelingsrichting bepaalt de oriëntatie van de bebouwing; de oude dwarswegen doorsnijden het lint en singelbeplantingen lopen soms door tot aan de weg. Vanuit het lint zijn incidenteel doorkijken naar het achterliggend landschap mogelijk.

dwarswegen

kerkheuvel

doorzicht

12 km lang

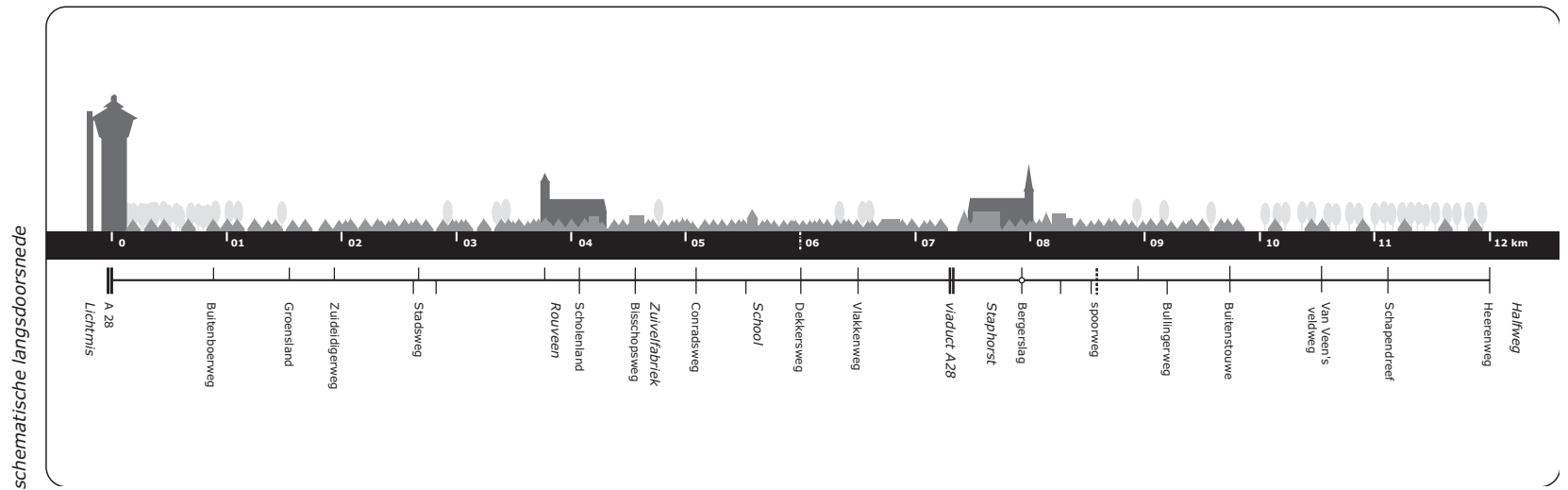
3.2 De Streek

3.2.1 Continuïteit

De Streek is het twaalf kilometer lange lint tussen Lichtmis en Halfweg. Het lint heeft een min of recht verloop ter plaatse van Staphorst. Het Rouvener tracé (tussen Dekkersweg en Lichtmis) kent een meer slingerend verloop.

Er is sprake van een grote ruimtelijke continuïteit langs het lint. De Streek kent grotendeels een dichte bebouwingsstructuur van monumentale boerderijen die een sterke architectonische verwantschap hebben.

Het lint heeft voornamelijk een besloten karakter. De veelheid aan bebouwing, de erfbeplantingen, de smalle kavels en de bochten in het verloop van de weg verschaffen de wereld binnen de Streek een intimiteit die in contrast staat met het achterliggende landschap.

3.2.2 Variatie

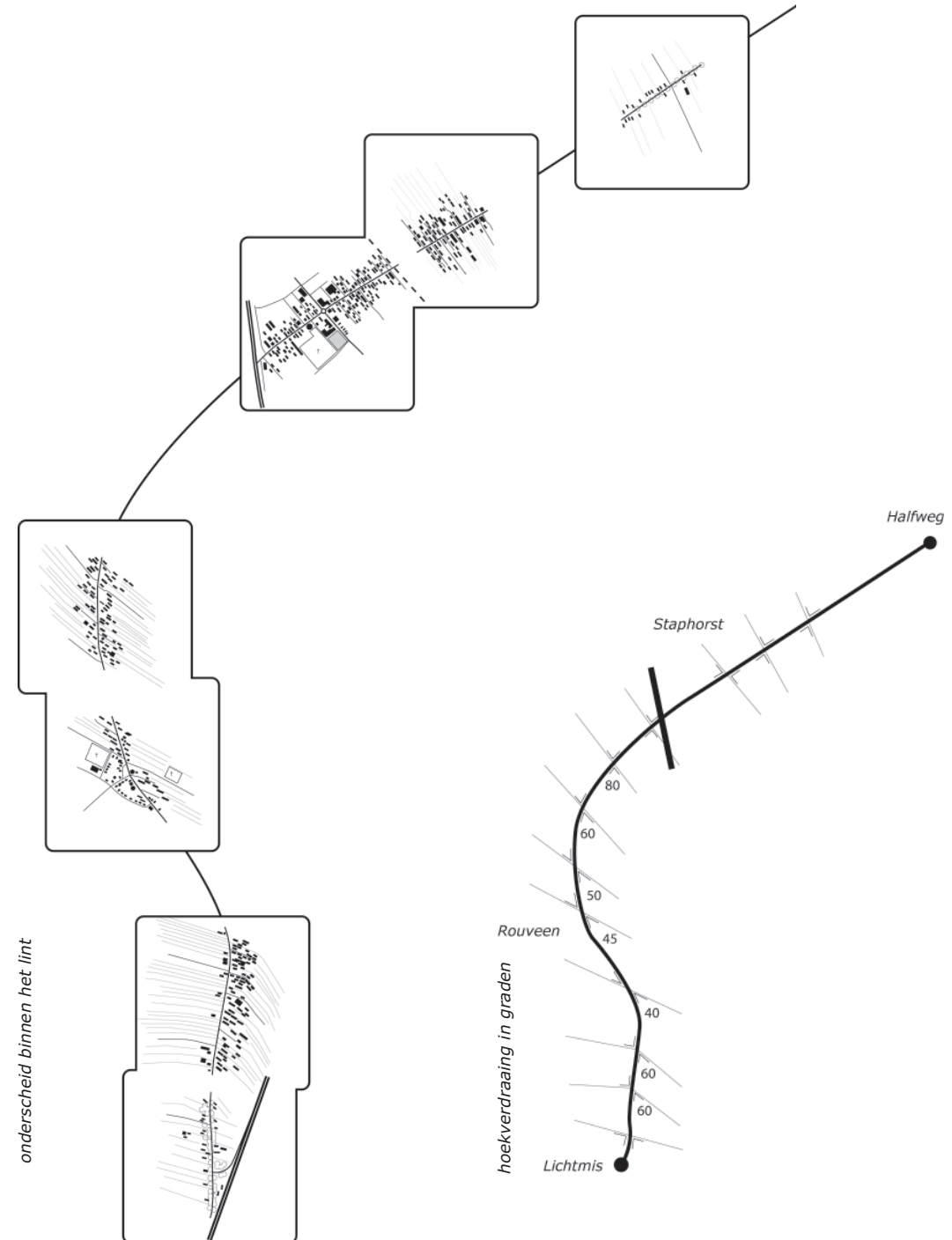
Binnen deze eenheid is er sprake van verscheidenheid aan sferen en beelden. Deze verscheidenheid hangt samen met aspecten als de hoek van de bebouwing en percelen ten opzichte van de weg, de dichtheid van de bebouwing, het zicht op het achterland, het profiel van de weg, het groene danwel stenige karakter, het voorkomen van 'niet-typische' functies etc.

Op basis van deze verschillen is het lint op te delen in een aantal trajecten:

- de entree aan Lichtmiszijde; deze vormt een groene poort
- het zuidelijke traject van Rouveen; een enkelzijdig lint, met naar het westen de openheid
- het dorpscentrum van Rouveen; met de kerk en voorzieningen
- het traject Rouveen-Staphorst; dit traject wordt gekenmerkt door de scherpe hoekverdraaiing
- het Staphorster traject voor de snelweg; hier staat de verkaveling haaks op de weg en is sprake van een verdikking van het lint
- Staphorst centrum; tussen snelweg en spoor, met de kerk en voorzieningen
- Staphorst oostzijde; een dunner wordend lint
- entree aan Halfweg zijde; losse bebouwing in een open landschap

3.2.3 Lamellenstructuur

Karakteristiek voor het Staphorster lint is de hoekverdraaiing van de percelen ten opzichte van de weg. De Gemeenteweg / Oude Rijksweg volgt (deels) een eigen tracé dat niet loodrecht op de kavelrichting staat. Het gevolg is een kilometers lange S-bocht die leidt tot een steeds verdere hoekverdraaiing. Rond de kern van Rouveen is deze hoek het scherpst; ten noorden en ten zuiden neemt de hoek geleidelijk af naar ongeveer haaks.

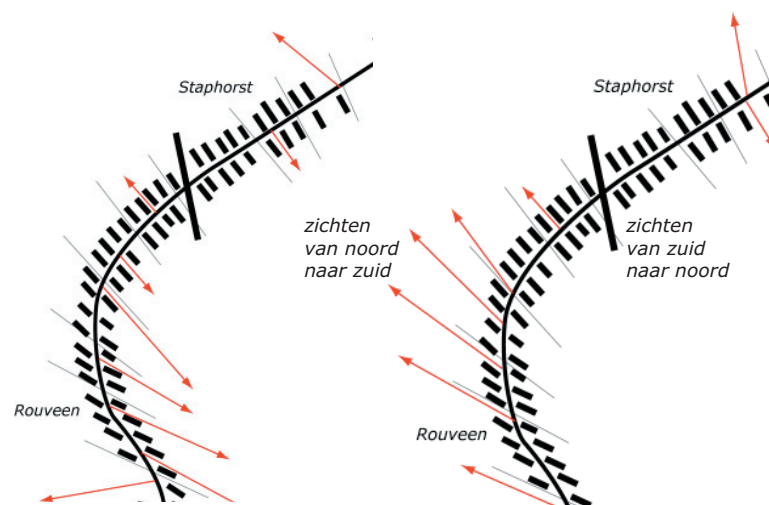

hoekverdraaiing

De oriëntatie van de bebouwing is gekoppeld aan de perceelrichting. Gaande langs het lint draaien de gevels van de boerderijen dan ook als lamellen open en dicht. Dit resulteert in een steeds veranderende blik op gebouwen en achterliggend landschap. De route van noord naar zuid (m.n. van het Rouveense traject) is daarmee ook wezenlijk anders dan van zuid naar noord.

Van zuid naar noord zijn doorzichten vooral mogelijk in noordwestelijke richting. Aan deze (linker)zijde van de weg zijn de voorkanten van de boerderijen goed zichtbaar. Aan de andere zijde van de weg is de blik vooral gericht op de zijkanten van de gebouwen. Van noord naar zuid gaande is de beleving juist omgekeerd en zijn doorzichten in zuidoostelijke richting mogelijk.

3.2.4 De Diek

De weg door de Streek, ook wel de 'diek' genaamd, bestaat uit een brede klinkerverharding van tuin tot tuin. Er zijn geen stoepen. Grijske stroken betonklinkers, aan weerszijden van de rijbaan, markeren het voet-fietspad. Aan het begin en eind van het lint is soms sprake van een smalle berm naast de verharding.

Aanvankelijk heeft de Streek een groener karakter gekend met (meer) bomen aan weerszijden van de weg. Kaarten uit de 18 eeuw geven het lint weer als een rij bomen. Ook uit oude foto's valt op te maken dat het profiel in vroeger tijden een groen en meer besloten karakter heeft gehad. Bronnen melden dat in de bermen langs de weg hoge eiken, hazelaars en lijsterbessen hebben gestaan. In de huidige situatie is alleen het meest zuidelijk deel van het lint over korte afstand beplant met aan weerszijden een rij eiken. Incidenteel staan er solitaire bomen of korte bomenrijen langs de weg, vooral aan de uiteinden van het lint; bij Rouveen en langs het laatste deel van het lint richting IJhorst.

Het continue karakter van het wegprofiel, van een rijbaan met aan weerszijden boerderijen, wordt op een aantal plekken onderbroken. De grootste doorsnijding wordt gevormd door de snelweg, die met een viaduct over het lint is gepositioneerd. De snelweg snijdt het lint onder een niet haakse hoek. Het geheel van snelweg, geluidsschermen, viaduct, op- en afritten, en een grote (ovale) rotonde onder de snelweg staat in contrast met het kleinschalige en historische karakter van het lint.

Er is een groot verschil met de wijze waarop het spoor het lint doorsnijdt. Hier is wel sprake van een haakse doorsnijding en voegt het spoor zich op een meer vanzelfsprekende wijze in de bestaande structuur. De kruising is gelijkvloers waardoor de ruimtelijke impact van het spoor beperkt blijft. De plek waar vroeger station Staphorst heeft gestaan is nu een open plek in het lint. Een andere opvallende onderbreking van het lintprofiel is de kruising met de Ebbinge-Wubbenlaan/Bergerslag. Ook hier is een rotonde aangelegd, waarmee een grote open plek in het lint is ontstaan.

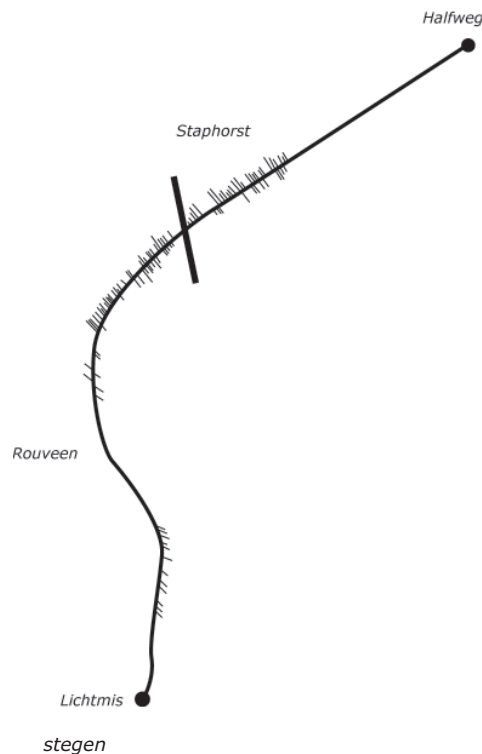
groene karakter

profiel op oude foto

snelweg

families van boerderijen

dunner lint: doorzicht

3.2.5 Boerderijen achter elkaar aan de stegen

Door het eerder genoemde proces van vererving en het honkvaste karakter van de Staphorster is het lint in de loop der eeuwen sterk verdicht. Er zijn (letterlijk) families van boerderijen ontstaan; clusters van boerderijen die naast en achterelkaar staan. Op sommige plekken is het lint vier rijen dik geworden. De achtergelegen boerderijen worden ontsloten door de zogenaamde stegen. Anders dan de eerder genoemde dwarswegen (3.1.2) zijn deze doodlopend. Erven van naast en achter elkaar gelegen boerderijen zijn met elkaar verbonden. De verharding van de verschillende erven en de steeg lopen vaak in elkaar over. Hierdoor hebben de stegen een sterk privaat karakter, hoewel ze strikt genomen tot de openbare weg behoren.

Het lint is niet overal even dik. Met name in het Staphorster deel is soms sprake van vier of meer rijen. Naar het zuiden neemt de dikte van het lint af en wordt de bebouwingsstructuur meer open. Ten zuiden van Rouveen is zelfs sprake van een vrijwel enkelzijdige bebouwing aan de oostzijde. Naar mate het lint dunner en opener wordt is er een nadrukkelijker relatie met het achterliggend landschap.

3.3 De Boerderij

3.3.1 Architectuur

70% van de boerderijen in de Streek is aangeduid als monument. In totaal staan er 294 rijksmonumenten en 313 gemeentemonumenten in het lint. Ofschoon staphorst een cultuurhistorisch waardevol landschap is, zijn de meeste boerderijen relatief jong. Wie het kaartbeeld van 2000 vergelijkt met dat van 1850 ziet dat de meeste boerderijen van na 1850 dateren.

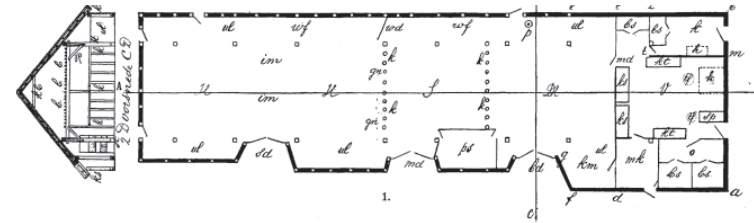

De typisch Staphorster boerderij is een langgerekt bouwwerk waarbij woonhuis, deel, stal en hooiopslag in elkaars verlengde liggen. De boerderijen dateren uit de 19^e en 20^e eeuw. Een belangrijk kenmerk van dergelijke "hallehuizen" is dat het dak boven de verschillende ruimtes in een lijn doorloopt. Van oorsprong hadden de boerderijen van dit type een stenen voorgevel, een houten zijkant en een rieten dak.

De meeste boerderijen hebben een wolfeind; het rieten dak loopt door in een driehoek aan de voorzijde van het huis. Aan de zijkant van de deel zit een grote deur; de "bedrijfsingang". Deze baanderdeur ligt niet, zoals bij andere typen, aan de achterzijde omdat daar vanwege de smalle kavel onvoldoende ruimte is om een toegang te maken. De voordeur is uit het midden geplaatst, waardoor een asymmetrische gevelindeling ontstaat.

De ramen zijn onderverdeeld in kleine ruitjes. Luiken zijn beschilderd in de typische Staphorster kleurencombinatie: fel blauw en "Stappers" groen. Deze kleuren zijn ook terug te vinden op hekwerken en melkrekken en geven het lint letterlijk couleur locale.

De langgerekte bouwwerken zijn vaak het resultaat van een stapsgewijze uitbouw naar achteren. Daarmee samenhangend hebben de noklijnen van sommige boerderijen een opmerkelijk golvend beloop; het karakteristieke "kameel"-dak.

baanderdeur aan de zijkant

3.3.2 Bijzondere gebouwen

De boerderij domineert het beeld van Staphorst. Incidenteel komt echter ook andersoortige bebouwing voor. Het zijn de bijzonderheden in de bebouwingstructuur van het lint.

- Kerken

De letterlijke hoogtepunten worden gevormd door de kerken die het centrum van respectievelijk Staphorst en Rouveen markeren.

De toren van Staphorst dateert uit 1763. De bijbehorende

orginele stal

kerk rouveen

kern staphorst

kruiskerk is in 1952 afgebroken en vervangen door nieuwbouw. De kerk van Rouveen is gebouwd in 1641 en gerestaureerd in 1975.

- Melkfabrieken

In de streek is een aantal melkfabrieken aanwezig. Dit vormen bijzondere elementen in het lint. Zij zijn van een andere maat en schaal dan de boerderijen. Toch vormen ze geen dissonanten in het lint. Ze maken de geschiedenis van dit gebied als melkveehouderijgebied herkenbaar. Zij laten zien dat in dit gebied niet alleen werd geproduceerd, maar dat de producten ook op de streek werden verwerkt. Ze horen bij het leven van Staphorst. Het verschil tussen de vredige boerderijen, met hun bijzondere detaillering en vaak verzorgde tuinen, en de toch wat noeste fabrieksgebouwen voegt aan de beleving van het lint een interessant contrast toe.

- Molenstomp

Tot begin van de jaren dertig stond aan de streek een 55 meter hoge korenmolen. Deze tekende, met de kerkspitsen van Staphorst en Rouveen, het silhouet van de Streek.

Halverwege de jaren dertig is het molenlichaam door een bedrijf uit Dalfsen gesloopt. In het begin van de zestiger jaren is de hoge stenen onderbouw door een plaatselijke aannemer gekocht en gesloopt. De 35.000 stenen die vrijkwamen werden gebruikt voor de restauratie van een kerk in Dalfsen. Hiermee was hun kerk gered, maar is het silhouet van de Streek haar markante molen ontnomen. Wat resteert is een wat wonderlijke molenstomp, welke inmiddels tot schuur is 'verbouwd'.

Naast deze markante bouwwerken zijn er in het lint diverse 'andersoortige' (niet-boerderijen) gebouwen te vinden. Daarbij gaat het dan vooral om detailhandel, restaurants en meer grootschalige activiteiten als autohandels, fitnesscentrum e.d. Deze 'jongere' toevoegingen liggen verspreid over het lint. Wel is er

sprake van een concentratie van met name detailhandel tussen de snelweg en spoorlijn in Staphorst.

3.3.2 Bijgebouwen

Naast de (vaak monumentale) boerderijen zijn ook de bijgebouwen beeldbepalend voor het Staphorster lint. Van oudsher gaat het hierbij om eenvoudige, vaak houten bouwwerken. De bijgebouwen vervullen van oudsher een functie als stallings- of opslagruimte voor het agrarisch bedrijf of boden onderdak aan ambachtelijk werk (klompenmaker etc.).

Daarnaast zijn er karakteristieke "aanbouwsels" zoals het zandhok, waarin het hagelwitte zand voor het bestrooien van de keukenvloer werd bewaard en de "melkrikke" voor het plaatsen van de melkbussen.

3.3.3 Erfbeplantingen

Het groene karakter van het lint wordt voor een belangrijk deel gedragen door de erfbeplantingen. De maat en de vorm van de erven variëren langs het lint. Waar boerderijen op relatief grote afstand van de weg staan is sprake van een groene en besloten wereld met grote, soms monumentale bomen. Het meest zuidelijke traject van Rouveen is hiervan een voorbeeld. Het Staphorster traject tussen snelweg en spoorlijn kent daarentegen een meer stenig karakter doordat veel boerderijen dicht op de weg staan en de smalle voortuinen geen plaats bieden aan grote bomen.

Karakteristiek voor de erven langs de Streek zijn de smalle kavels en de plaatsing van de boerderijen naast en achter elkaar. Kenmerkend was het voorkomen van singelbeplanting langs de perceelsranden. In de huidige situatie is dat nog maar op enkele plekken het geval. De boerderijen staan door de beperkte ruimte vaak aan

historische bijgebouwen

Staphorster kleurencombinatie

Inrichting tuinen

de rand van de kavel zodat een inrit naast het gebouw mogelijk blijft. Voor de boerderij ligt de "gaoren"; in een boek uit 1907 omschreven als "een grasveld, met een hulzen heg en lage planken vredeing (hek) omgeven." Van oudsher hadden de tuinen een duidelijk functionele betekenis. Een bleekveld, moestuin en boomgaard waren vaak de belangrijkste ingrediënten. Ook tegenwoordig zijn dergelijke nutstuinen nog in het lint te vinden. Soms letterlijk als moestuinen, of als een veldje met wat kleinvee; vaker in de vorm van één of meer fruitbomen in de tuin. Veel tuinen hebben tegenwoordig echter een sierfunctie. In een beschrijving van de tuinen midden jaren 60 worden dahlia's en de donkerlila phlox genoemd als kenmerkende soorten die de siertuinen kleuren. De tuinen kennen een eenvoudige structuur, vaak met simpele rechthoekige vormen. De hoofdopzet van de tuin sluit aan bij de gevelindeling van de boerderij. Aangezien de voordeur vaak uit het midden is geplaatst, kent de tuin een asymmetrisch indeling; twee ongelijke delen gescheiden door het pad naar de deur. Van oudsher zijn de tuinen omzoomd geweest door hagen, soms ook een hek. Aan de zijden van de 'diek' en de stegen hadden de hagen (vaak hulst) een functie als geleiding van het vee dat over deze wegen werd gedreven. Aan de lange zijde van het erf die niet grensde aan de steeg liep de singelbeplanting vaak door. In de huidige situatie is dat nog slechts op een aantal plekken zichtbaar. Oude foto's laten zien dat er in vroeger tijden in de voortuinen meer hoog opgaand geboomte heeft gestaan. De grote bomen gaven de (toen nog smallere) doorgaande weg een groen en besloten karakter. Op enkele plekken zijn ook nu nog monumentale bomen te vinden; het algehele beeld is echter aanmerkelijk minder groen en besloten geworden.

STREEK IN ONTWIKKELING

4

4

STREEK IN ONTWIKKELING

4.1 Landschap in ontwikkeling

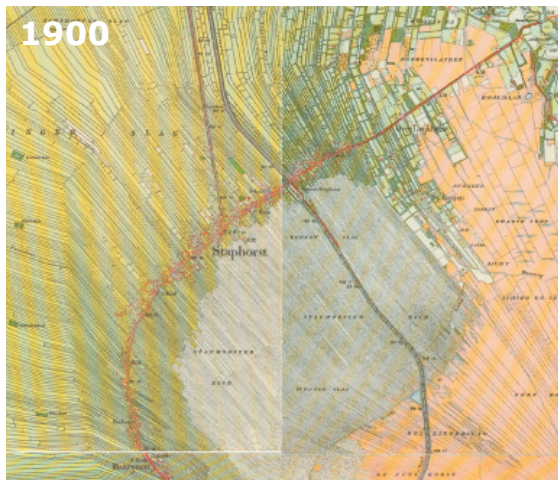
4.1.1 Ruilverkavelingen

Door het voortdurend proces van vererving kent Staphorst een smalle verkaveling en een wirwar aan eigendomsverhoudingen. In reactie hierop hebben al in de jaren 30 en 40 grootschalige ruilverkavelingen in het gebied plaats gevonden. Ook na de Tweede Wereldoorlog vinden de nodige 'structuurverbeteringen' plaats. De ingrepen in de kavelstructuur hebben er toe geleid dat het landschap in zijn totaliteit een grootschaliger en meer open karakter heeft verkregen. De hoofdrichting van de ontginning is in grote lijnen nog uit de kavelstructuur af te lezen, maar veel elementen en patronen zijn verdwenen. Alleen in het deel direct grenzend aan het lint aan de oostzijde blijft de kenmerkend smalle, gekromde

verkaveling intact. Hier, tussen lint en snelweg, is ook het patroon van singelbeplantingen nog goed herkenbaar.

4.1.2 Beplantingen

De singelbeplantingen zijn in de loop der tijd sterk achteruitgegaan. Een vergelijking van de situatie omstreeks 1900 met het huidige kaartbeeld laat zien dat op veel plekken de singels zijn verdwenen. Op het kaartbeeld van omstreeks 1950 is het aantal singels nog omvangrijk; in de jaren 70 is al sprake van een substantiële achteruitgang. Maar ook op plekken waar de beplantingsstructuur overeind is gebleven staat de kwaliteit onder druk. Veel van de singels lijken niet of nauwelijks beheerd te worden; een fragmentarische beplanting is eerder regel dan uitzondering.

4.1.3 Woningbouw

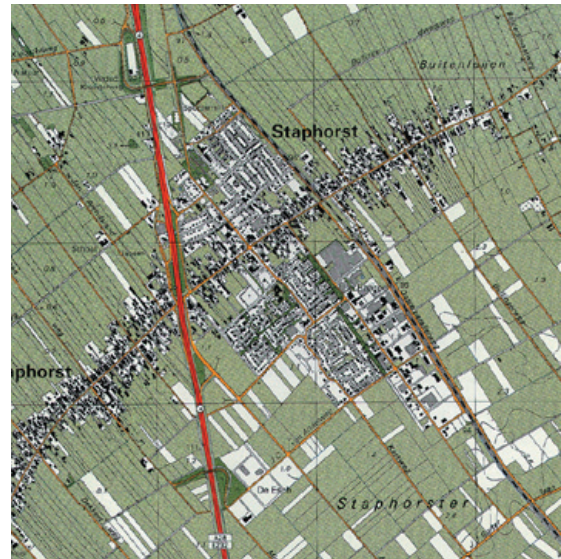
Vanaf de jaren 60 zijn in Staphorst nieuwbouwwijken gerealiseerd. Deze ontwikkeling concentreert zich in een zone ten noorden en ten zuiden van het lint, tussen snelweg en spoor. Deze nieuwbouw is van een geheel ander karakter dan de Streek. Daar waar in het lint landschap en dorp met elkaar 'versmolten' zijn, hebben de nieuwbouwwijken een autonome structuur. In deze wijken is weinig terug te vinden van kenmerken als ondergrond, richting, ritme, structuur. Hierdoor zijn wijken ontstaan die op geen enkele wijze verbonden zijn aan Staphorst-Rouveen. Deze wijken hadden even goed in Boxtel, Beetsterzwaag of Etten-Leur kunnen liggen.

Ook vandaag de dag bestaat in Staphorst en Rouveen grote behoefte aan uitbreiding van het aantal woningen. Recent is het groene licht gegeven voor een nieuwe uitbreidingslocatie voor tweehonderd woningen in Staphorst-Zuid: *De Slagen*.

"Staphorst kan met het nieuwe plan weer vele jaren vooruit, maar hoopt op toewijzing van nog meer woningen, hoewel de provincie Staphorst tot "zuinig bouwen" maant en daarom het oorspronkelijk geplande aantal woningen (360) al fors inkromp. Reden dat de gemeente nu met een kleinere, aangepaste versie aan de slag gaat. (Wethouder) Kruidhof is bijzonder blij dat er weer schot in de woningbouw komt. 'Dat was nodig ook. Staphorst zit te springen om woningen. De vraag is groot. Dat loopt in de honderden verzoeken. Er komen bijna dagelijks telefoontjes bij het gemeentehuis binnen van mensen die willen bouwen.' De wachttijd voor een huurwoning in Staphorst is al opgelopen tot twee jaar. (...) In Rouveen wordt volgend jaar begonnen met de bouw van 29 woningen in de tweede fase van Rouveen-West. Het bouwtempo is afhankelijk van het woningbouwcontingent dat de gemeente krijgt toegewezen." (uit: Apeldoornse Courant, 8-10-2003).

nieuwbouw te Rouveen

nieuwbouwwijken bij Staphorst

4.1.4 Industrie

De gemeente Staphorst heeft een tweetal industrieterreinen met een totale oppervlakte van circa 75 hectare. De terreinen liggen zuidelijk van het lint aan de oostzijde van de snelweg. "De Baarge" ligt aan het spoor en "De Esch" strekt zich uit langs de A28 en biedt diverse bedrijven een zichtlocatie. De nadruk bij de industrieterreinen ligt op hout, metaal en dienstverlening.

De gemeente heeft plannen voor uitbreiding van het areaal bedrijventerrein aan de zuidzijde. Uitplaatsing van bedrijven uit het lint in verband met milieueisen vormt hiervoor een belangrijke aanleiding.

Evenals voor de nieuwbouwwijken geldt ook voor de industrieterreinen dat zij niet inspelen op de kenmerken van de plek en de karakteristieken van het omliggende landschap.

4.2 Ontwikkelingen op de Streek

4.2.1 Ontwikkelingen in de landbouw

De landbouw als belangrijkste drager van de ruimtelijke structuur staat onder druk.

De landbouwbedrijven in Staphorst zijn relatief klein. De melkveehouders hebben gemiddeld zo'n 25 koeien per bedrijf tegenover een landelijk gemiddelde van 46 (1999). Lage prijzen, hoge kwaliteitseisen en aanscherping van de regelgeving op het gebied van milieu en dierenwelzijn maken veranderingen in de bedrijfsstructuur noodzakelijk. Voor niet alle boeren is dat haalbaar; schaalvergroting wordt bemoeilijkt doordat er veel boeren zijn met relatief weinig grond. Bovendien is er sprake van een slechte (niet-economische) verkaveling; lange smalle kavels en versnippering van de eigendommen. De verwachting is dan ook dat veel kleine landbouwbedrijven niet in staat

zullen zijn het hoofd boven water te houden.

Illustratief hiervoor is het feit dat van de 25 boeren die in 1998 nog in het lint van Rouveen actief waren er thans nog maar 8 over zijn. De reden hiervoor is dat tot 1998 in Staphorst en Rouveen, als laatste plaats in Nederland, de melkbussen nog werden opgehaald. Toen dit stopte werd overgestapt op melktransport per tankwagens. De noodzakelijke investeringen voor de melkopslag op het bedrijf zijn voor veel boeren te veel gebleken.

Het aantal agrarische bedrijven in het lint neemt af. Lang niet alle boerderijen hebben nog een agrarische functie. Dit zal in de nabije toekomst voor steeds meer boerderijen gaan gelden. Dit betekent dat gezocht moet worden naar nieuwe bestemmingen en invullingen voor het boerderijenbestand als waarborg voor het instandhouden van deze monumentale gebouwen.

De landbouw die 'blijft' heeft inmiddels een ander karakter dan toen het lint tot stand kwam. De melkbus heeft moeten wijken voor de melktank. Schaalvergroting en veranderingen in de bedrijfsorganisatie hebben genoopt tot aanpassingen in de ruimtelijke structuur: het brede wegprofiel van de straatweg, grotere verharde oppervlakten op de erven, het verdwijnen van beplanting, de afbraak van oude bedrijfsgebouwen etc. Zo is de afgelopen 15 jaar ongeveer de helft van de agrarische bijgebouwen verdwenen. Een verdergaande schaalvergroting kan impliceren dat meer aanpassingen op stapel staan.

4.2.2 Bedrijvigheid

Waar de landbouw langzaam maar zeker aan betekenis inboet, steken nieuwe functies de kop op. Verspreid over het lint komen kleinere en grotere, niet agrarische ondernemingen voor zoals diverse autohandel- en transportbedrijven, een manege, een kraanverhuurbedrijf, een houtzagerij, restaurants, een zalencentrum etc. In totaal zijn in het lint zo'n honderd niet-agrarische ondernemingen gevestigd.

De Staphorster kent een grote ondernemingszin en is in de regel een harde werker. Dit verklaart dat Staphorster ondernemingen vaak bijzonder succesvol blijken. Vaak begonnen als klein bedrijfje ergens in het lint, kent Staphorst inmiddels diverse bedrijven van (inter)nationale allure. Aan dit succes zit een keerzijde. Vaak begonnen als bescheiden activiteit, die zich in maat en schaal goed voegt in de structuur van het lint, ontpopt het bedrijf zich vaak als een "koekoeksjong", dat de maat en schaal van het lint ontstijgt

In het lint zijn verschillende nieuwe functies terechtgekomen die qua aard, maat, schaal en architectuur sterk afwijken van de rest van het lint. Ze vormen vaak letterlijk onderbrekingen in de continue ruimtelijke structuur. In dit verband is ook het grote aantal autobedrijven opvallend.

4.2.3 Centrumontwikkeling

In Staphorst (en in mindere mate in Rouveen) is sprake van een centrumontwikkeling. Dit uit zich in de concentratie van voorzieningen en winkels. In Staphorst concentreert deze ontwikkeling zich bij de kruising met de Ebbinge-Wubbenlaan/Bergerslag. Hier is een rotonde aangelegd die, in samenhang met de nieuwe ontwikkeling haaks op de Gemeenteweg, een opvallende onderbreking in het lint vormt. De aard van de bebouwing en de inrichting van de openbare ruimte staan in contrast met de kleinschaligheid van het lint.

4.2.4 Infrastructuur

Van oudsher maakt het lint deel uit van de belangrijke doorgaande route tussen Zwolle en Meppel. De benaming (oude) Rijksweg herinnert hier nog aan. Al in de Napoleontische tijd (1828) is vanaf de Hoek in Staphorst een nieuwe weg aangelegd richting Meppel. In de loop der jaren is het profiel van de weg aangepast aan de toenemende verkeersdruk. De 'diek' wordt verbreed en geasfalteerd.

Met het toenemen van de verkeersintensiteit wordt de route door het lint op den duur minder geschikt en wordt een alternatieve weg aangelegd ten oosten van de Streek. Deze takt weer aan op het genoemde weggedeelte richting Meppel. De kruising van de nieuwe autoweg met het oude lint wordt bekend als de zgn. Staphorster variant. Begin jaren 70 wordt deze autoweg omgevormd tot snelweg met viaducten en op- en afritten. De snelweg doorkruist het lint nu ongelijkvloers. De doorsnijding van het lint door de snelweg leidt tot een onderbreking in de continue structuur van het lint. De verhoogde weg met zijn taluds, geluidsschermen en onderliggende rotonde staat in schril contrast met de kleinschaligheid van het lint. De asfaltverharding van de Oude Rijksweg wordt met het in gebruik nemen van de autoweg vervangen door een klinkerverharding. Met de aanleg van de riolering, begin jaren zeventig, worden ook de oorspronkelijke grasbermen verhard. Het gevolg hiervan is dat het verhard profiel sterk is verbreed, ten koste van het groen. Hierdoor zijn overmaatse profielen ontstaan en heeft het groene karakter van het lint aan kracht ingeboet.

Ook de stegen zijn in de loop der tijd steeds verder "versteend". Om ruimte te bieden aan de groter wordende landbouwmachines en melktransport worden de stegen meer en meer verhard. Dit heeft geleid tot een situatie waarin dikwijls sprake is van een (beton-)klinkerverharding van gevel tot gevel.

doorsnijding snelweg

verharding erven en stegen

breed verhard profiel

4.3 Verandering van de boerderij

4.3.1 Functieverandering boerderijen

Met het verdwijnen van de landbouw verdwijnt ook voor een belangrijk deel van het boerderijenbestand een belangrijke functie. In combinatie met de grote behoefte aan nieuwe woningen zien we in Staphorst in toenemende mate voormalige boerderijen gesplitst worden in twee of meer woningen.

Jaarlijks gaat het hierbij om 10 tot 20 boerderijen. Het splitsen van de Staphorster boerderij is mogelijk omdat het volumineuze gebouwen zijn. Met een lengte van tot wel 60 meter kennen zij een inhoud tot 2700 kubieke meter.

Bij splitsing krijgt ook de voormalige stal een woonfunctie. Tussen reeds gesplitste boerderijen zijn geslaagde en minder geslaagde voorbeelden te vinden. Soms ontstaan typologisch vreemde boerderijen, met een tweede voorgevel aan de achterzijde. De vorm van de oorspronkelijke boerderij is dan niet meer herkenbaar. Ook zaken als erfindeling en parkeerruimte behoeven speciale aandacht.

4.3.2 Materiaalgebruik

De klassieke Staphorster boerderij kent bakstenen gevels, met een pannendak voor het woonhuis en een rieten dak voor de stallen. Een pannendak was vroeger een teken van welstand. Waar de welstand ontbrak, of ontoereikend was, kent ook het woonhuis een rieten kap. Soms werden voor de bijgebouwen ook rieten muren toegepast, verwerkt in een decoratief patroon. Immers, in het denken van die tijd, kostte arbeid geen geld. Inmiddels worden boerderijen verbouwd met niet passende materialen, zoals damwanden als gevelbekleding.

Ook voor de erfinrichting geldt dat een veranderd materiaal gebruik leidt tot een andere sfeer. Langs de

splitsing

achterkant wordt voorkant

oneigenlijk materiaalgebruik

stegen zijn grote oppervlakten integraal met betonklinkers verhard. Hierdoor is een minder groen en minder besloten beeld ontstaan.

In de tuinen zelf is lang niet overal nog het karakteristieke beeld van fruitbomen, haag, nutstuin, singelbeplanting etc. terug te vinden. De dorpstuinen krijgen "stadse trekjes".

4.3.3 Sloop en achterstallig onderhoud

Met de schaalvergroting, modernisering en intensivering van de landbouw zijn de laatste decennia veel boerenbedrijven beëindigd. Met het beëindigen van het bedrijf komt vroeg of laat ook de toekomst van de boerderij ter discussie. Bij zo'n ongewisse toekomst wordt niet geïnvesteerd. Met name in de derde en de vierde rij leidt dit in de huidige situatie tot veel achterstallig onderhoud en worden ook relatief veel boerderijen gesloopt.

4.3.4 Verlies aan bijgebouwen

Er worden veel karakteristieke (kleine) bijgebouwen gesloopt. Vaak om plaats te maken voor één groot nieuw bijgebouw dat voldoet aan de eisen van vandaag de dag. Het verdwijnen van de bijgebouwen leidt tot een verlies aan ensemblekwaliteit; ook deze relatief eenvoudige bouwwerken dragen bij aan het specifieke beeld van Staphorst.

Deels wordt het verlies aan bijgebouwen gecompenseerd door nieuwbouw. Deze nieuwbouw is echter van een aanzienlijk grotere korrel en sluit vaak qua architectuur en materialisering niet aan bij specifieke Staphorster bebouwingskenmerken. Het netto resultaat is dan ook een verarming van het beeld.

vervallen boerderij

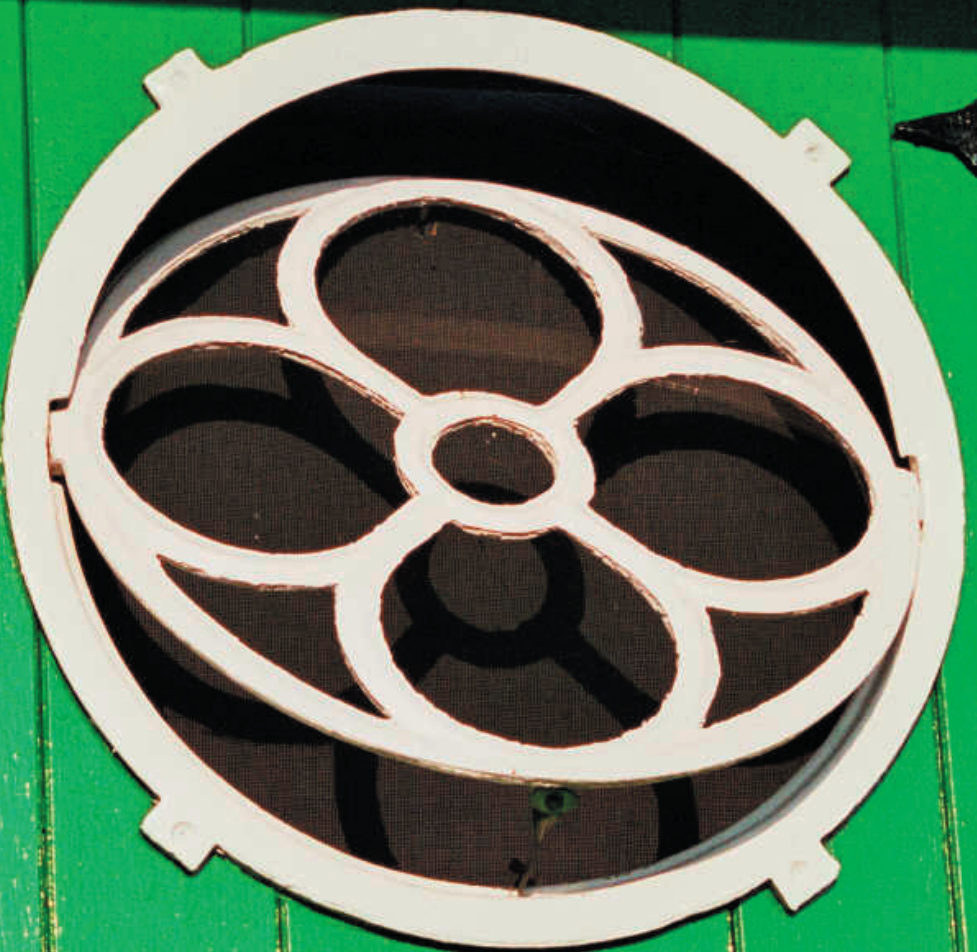

nieuwe bijgebouwen

BESCHERMID GEZICHT EN BELEID

5

In Staphorst is voortdurend de afweging aan de orde van de belangen van een ruimtelijke- en functionele ontwikkeling en die van behoud en ontwikkeling van een zeer bijzondere cultuurhistorische kwaliteit. Daarbij is het belangrijk te weten wat de essentie is van die cultuurhistorische kwaliteit en welke ruimte die laat voor ontwikkeling.

Als sturingsinstrumenten voor kwaliteit heeft de gemeente:

- het ruimtelijk beleid (vastgelegd in bestemmingsplannen);
- het welstandsbeleid (beleid voor ruimtelijke kwaliteit, vastgelegd in de welstandsnota van 2004);
- het monumentenbeleid, waaronder het instrument van het "beschermd dorpsgezicht" (ex Monumentenwet 1988).

De aanwijzing als beschermd dorpsgezicht werd ruim 30 jaar geleden ingezet op grond van de bijzondere waarden van dit gebied en met name van het bebouwingslint. In deze paragraaf gaan we in op de essenties van de aanwijzing zoals die zijn neergelegd in de redegevende omschrijving en op de relatie daarvan met het bestemmingsplan en met het gevoerde beleid.

5.1 Beschermd gezicht

5.1.1 De begrenzing

Het beschermde gezicht Staphorst omvat de kerkdorpen Staphorst en Rouveen met het gehele bebouwingslint, de Streek. Vanwege de vele verspringingen van de

perceelsgrenzen ligt de grens in beginsel op circa 250 meter ter weerszijden van de Gemeenteweg en de Oude Rijksweg. In het noordoosten is de grens getrokken bij de weg Berkenstouwe omdat hier het bebouwingslint breekt en overgaat in lossere bebouwing. In het zuiden vormt de aansluiting van de Oude Rijksweg op de autoweg de grens. De nieuwbouw in Rouveen en Staphorst is buiten de bescherming gelaten, waar deze niet direct aan de Gemeenteweg of Oude Rijksweg grenst.

De begrenzing en de beschrijving van het Beschermd Gezicht tonen duidelijk de opvattingen die heersten toen de bescherming werd vastgesteld. De keuze voor de grens zal zijn ingegeven vanuit het feit dat de aandacht destijds vooral gericht was op het lint zelf (zie hieronder). Het kruispunt Ebbinge-Wubbelaan werd ten tijde van de beschrijving een 'verstoring van de ruimtelijke structuur' genoemd en de grens werd hierop aangepast. De confrontatie tussen oud en nieuw is hier markant zichtbaar, waarbij nieuw dominant is over de oorspronkelijke karakteristiek. Het eerste en tweede kwadrant zijn niet meegenomen in de bescherming, evenals een deel bij het spoor en de kern bij Rouveen.

5.2.2 Kwaliteiten en kenmerken

Het beschermingsbelang ligt volgens de beschrijving in het unieke karakter van Staphorst-Rouveen als een zeer langgerekt streekdorp met een duidelijk herkenbare historisch-ruimtelijke structuur en een karakteristiek bebouwingsbeeld.

De thema's aan de hand waarvan het beschermde gezicht vervolgens wordt beschreven en gewaardeerd, zijn hieronder genoemd. Daar waar ze overeenkomen met de

in de voorgaande hoofdstukken gesignaleerde karakteristiek worden ze slechts kort beschreven.

- **De historische structuur en het bebouwingspatroon**

- parallele perceelsgrenzen met een kilometerslange bebouwingsas
- lintbebouwing, de boerderijen staan naast en achter elkaar
- gemeenschappelijke ontsluitingspaden

- **De historisch waardevolle bebouwing**

- 19^e – 20^e eeuwse boerderijen
- boerderijtype: een hallehuis van het Staphorster type met detaillering zoals in het voorgaande hoofdstuk omschreven

- **Oriëntatie bebouwing**

- op de rijksweg/gemeenteweg georiënteerde bebouwing, gerelateerd aan strokenverkaveling; afwisseling in oriëntatie is hiervan het gevolg: schuin of haaks op de weg

- **Zijwegen**

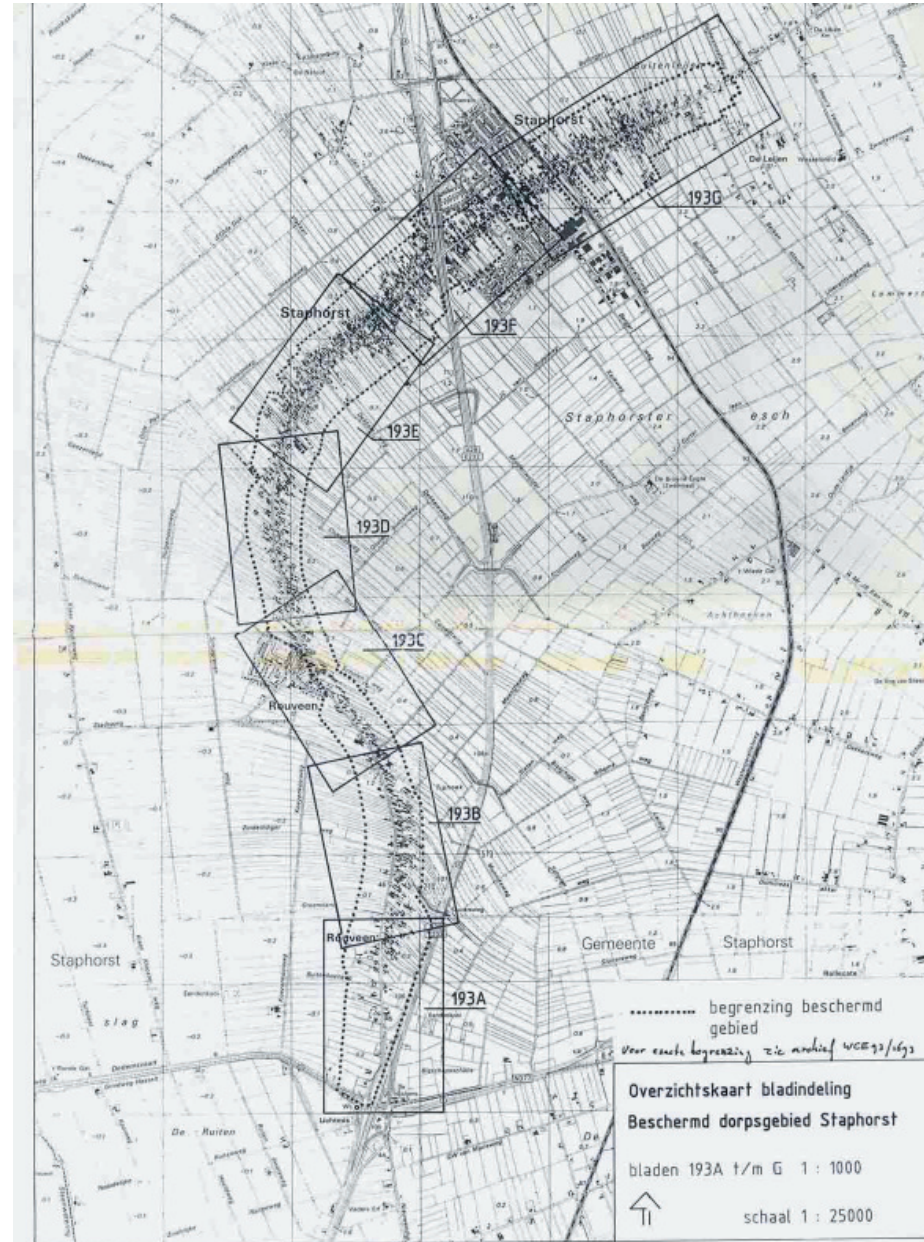
- de ontsluitingswegen (achterland) volgen de hoofdstructuur en percelering
- de wegen zijn smal, niet storend in lint
- de storende elementen worden benoemd: kruising Ebbingeweg-Wubbe, P. Meestersweg, de snelweg / viaduct

- **Wegprofiel en inrichting**

- de Ode Rijksweg heeft een breed profiel. Vanaf Rouveen staan eiken langs de weg.
- de oorspronkelijke beslotenheid van de weg is nu minder waar de wegbegroeiing ontbreekt en op de erven minder bomen voorkomen.

- **Erven en beplanting**

- smalle percelen, de boerderijen liggen vlak langs de sloot
- in de stegen(inrit) liggen (oorspronkelijk) klinkers
- de bomen langs de slootkant zijn belangrijk voor het beeld, evenals de hegjes en hekjes
- fruitbomen staan in de voortuinen
- de erfbeplanting is belangrijk voor het besloten karakter,

vormt een afgrenzing ten opzichte van de openheid van achterland

- **Het ruimtelijk beeld**

In de beschrijving van de bescherming is expliciet aandacht voor de hoge **beeldkwaliteit** van de **agrarische bebouwing**, waaronder meer dan 300 rijksmonumenten. *"Dit levert een belangrijke bijdrage aan het cultuurhistorisch waardevolle karakter van de nederzetting. Het ruimtelijk beeld wordt naast de (streek)bebouwing in belangrijke mate bepaald door de **erfbeplanting** en de **houtsingels** op de perceelsgrenzen tussen en direct achter de bebouwing, waardoor een ruimtelijke beslotenheid ontstaat die, waar het lint transparant of onderbroken is, markante **contrasten** met het open agrarische achterland oplevert. Ten zuiden van Rouveen is een gelijksoortig contrast door de open, praktisch onbebouwde boomloze westzijde van de weg. Het **beeld is gevarieerd** door de verschillende positionering van de boerderijen: groepjes boerderijen liggen in elkaars verlengde, soms iets verspringend schuin achter elkaar, op wisselende afstand."*

5.1.3 Analyse

De beschrijving van het beschermde gezicht focust nadrukkelijk op het **beeld** en heeft minder aandacht voor het **proces**. De aandacht voor het historische verhaal, het proces van ontstaan en vererving (hoe is het zo geworden) en de sociaal culturele component zijn in de bescherming van destijds nauwelijks terug te vinden, in tegenstelling tot het beeld dat daarvan het gevolg was.

Het belangrijkste beschermingsinstrument was het bestemmingsplan. Omdat dit beschermingsinstrument vooral stedenbouwkundig van aard is, is ook de beschrijving vooral vanuit een **stedenbouwkundige benadering** tot stand gekomen.

De landschappelijke en architectonische schaalniveaus, die in bredere context van de huidige beoordeling en in dit

onderzoek een grote rol spelen, worden in de beschrijving in mindere mate genoemd. De stedenbouwkundige visie, zoals die in de jaren '70 en begin '80 gold, heeft de beschrijving van het beschermde gezicht beïnvloed. Dit blijkt uit het feit dat de beschrijving is gericht op het ruimtelijk beeld (wat je ziet) waarbij wordt genoemd het contrast 'open / gesloten', en op de aanwezige samenhang van het bebouwingspatroon.

De configuratie van de erven is één van de belangrijkste kenmerken / waarden van het gebied: de opbouw van het erf met de vele **bijgebouwen**, klein- en grootschalige elementen. In de beschrijving zijn de bijgebouwen, gezien de huidige inzichten, onderbelicht. Tevens wordt met name als uitgangspunt genomen dat de ruimtelijke structuur bestaat uit het verkavelingspatroon en het lint. De **dwarsassen** (de stegen) hebben naar huidige inzichten ruimtelijk (zie de beschrijving van de relatie met landschap) en in het proces van ontstaan echter een groot belang, hetgeen in de voorgaande hoofdstukken tot uitdrukking komt.

5.2 Effectuering van het beschermde gezicht in het bestemmingsplan

In deze paragraaf wordt toegelicht hoe het bestemmingsplan inspeelt op het beschermde gezicht. Wat staat er in het bestemmingsplan over de cultuurhistorische waarden? Hoe is het bestemmingsplan toegepast? Wat heeft dit in de praktijk betekend?

5.2.1 Het bestemmingsplan

Het bestemmingsplan Oude Rijksweg / Gemeenteweg is in 1989 door de gemeenteraad vastgesteld. Het heeft betrekking op de gronden en opstallen van het bouwlint Rouveen-Staphorst.

De basis van het bestemmingsplan is de Interimnota 'Oude

Rijksweg-Gemeenteweg' uit 1980. Deze nota (en ook het bestemmingsplan) houdt rekening met cultuurhistorische waarden. Het raadsvoorstel om het gebied aan te wijzen tot beschermd dorpsgezicht is echter van later datum. De toelichting op het bestemmingsplan is afgestemd op de toelichting van het beschermd dorpsgezicht, zoals opgesteld door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. In het hoofdstuk waarin de resultaten van onderzoek worden gepresenteerd is de 'Nadere typering van de te beschermen waarden' integraal overgenomen uit deze beschrijving (de essenties zoals die zijn beschreven in 5.1). Hieraan is toegevoegd een beschrijving van de karakteristieke elementen van de 'ambachtelijke bebouwing'. Tevens wordt vermeld dat de bouwkundige staat van met name monumenten slecht is. Hier wordt in het bestemmingsplan genoemd dat veel verbeterd wordt door de bijzondere oplossing die in Staphorst is ontwikkeld in samenspraak met Rijksdienst voor de Monumentenzorg en Het Oversticht, waarbij het verbouwingsplan en de subsidie op de bouwplaats konden worden geregeld.

5.2.2 Kenmerken cultuurhistorie in het bestemmingsplan

Het beleid in hoofdlijnen moet, volgens de toelichting op het bestemmingsplan, worden beschouwd als beleidsprogramma en niet als bindend voorschrift. In het beleid in hoofdlijnen worden als doeleinden genoemd: behoud, bescherming en versterking van cultuurhistorische waarden van de streek bestaande uit:

- architectuur
- verkavelingstructuur
- inrichting van het gebied

In de beschrijving van de cultuurhistorische karakteristiek worden in de planopzet de volgende kenmerken genoemd:

- Structuur
- Oriëntatie
- Beplanting en stegen
- Agrarisch bedrijf

Wat betreft de **Structuur en Oriëntatie** komen de kenmerken overeen met de beschrijving van het beschermde gezicht. Met betrekking tot de oriëntatie van de bebouwing op de Oude Rijksweg wordt in het bestemmingsplan echter nadrukkelijk aandacht besteed aan de van de weg afgekeerde zijde van de bebouwing en de relatie met het achterliggende landschap. De regeling moet deze karakteristieken in principe handhaven.

Beplanting en Stegen

Voor de belevingswaarde van het bebouwingslint zijn *de beplanting en de boerenstegen* van groot belang, zo meldt het bestemmingsplan. Men constateert dat er al veel is verdwenen. Dit laat zich niet regelen in het plan, maar men beschouwt dit als een intentieverklaring, waarbij een verwijzing naar het project 'Bossies aan de Diek' wordt gemaakt. Hierin wordt een aanzet gegeven tot herinrichting van een aantal 'goaren' (tuinen).

Met betrekking tot verharding van de openbare en semi-openbare ruimten wordt genoemd dat "*van oudsher gebakken klinkers werden gebruikt, de boerenstegen waren zandpaden*". Klinkers zijn veelal vervangen door betonklinkers of asfalt, soms ook in de stegen. Verdergaande asfaltering wordt als ongewenst beschouwd. De grote verscheidenheid van bestratingmateriaal is een verarming van de belevingswaarde.

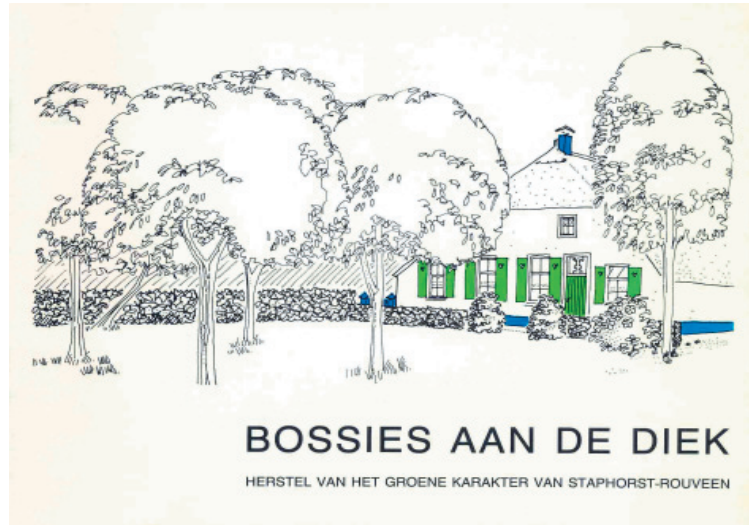
De ligging van de voor de structuur zo bepalende stegen wordt op de kaart aangegeven en in de voorschriften worden eisen gesteld aan behoud van het karakter. Bij tuinen wordt bepaald dat particuliere ontsluitingsweggetjes zijn bestemd tot steeg, waarmee een belangrijk structuurbepalend element is vastgelegd.

De stegen worden dus als dwars-assen in het bestemmingsplan behandeld als ruimtelijk van groot belang; de focus op het lint is minder aanwezig dan in de tekst bij het beschermde gezicht.

Agrarisch bedrijf

In het Bestemmingsplan wordt aangegeven dat de basis van de ontwikkeling van het bouwlint vanuit het verleden is gelegen in de *uitoefening van het agrarisch*

bedrijf: 'drager van de karakteristiek'. Door afname en omschakeling naar bijvoorbeeld ambachtelijke activiteiten is de beleving van de karakteristiek gewijzigd. Vanwege te verwachten verdere afname van agrarische bedrijven moet de regeling recht doen aan zowel belanghebbenden als aan behoud van de karakteristiek. Handhaving van de individuele karakteristieke gebouwen is een eerste vereiste. Meervoudige gebruiksvormen zijn daarbij toelaatbaar, bijvoorbeeld meer gezinnen in één boerderij, vrije beroepen alsook kleinschalige bedrijven. Hiervoor zijn randvoorwaarden gegeven met betrekking tot de schaal, de omvang van bebouwing, de infrastructuur en de uitwendige karakteristiek die gehandhaafd moet blijven. Dit betreft de kapvorm en vensters (wolfeind, verticale vensters).

Met betrekking tot *agrarische bedrijfsdoeleinden* is in de toelichting op het plan aangegeven welke bebouwingsvlakken / gebouwen structuurbepalend zijn voor de karakteristiek van Staphorst, met gevolgen voor de bebouwingsregels: gevelbreedte, goothoogte en dakhelling.

Tevens is aangegeven dat bij aanlegvergunningen advies van één of meer deskundige instanties moet worden ingewonnen, alsmede van "de ambtelijke commissie". Deze commissie wordt veelal genoemd met betrekking tot nadere eisen en als waarborg om negatieve ontwikkelingen te voorkomen, bijvoorbeeld:

- situering t.o.v. de weg en mogelijke terugrooiing
- nokrichting van de kappen
- gebouwen in lengterichting achter voorliggende gebouwen plaatsen

Twee vrijstellingsbevoegdheden krijgen in het plan apart aandacht:

- een tweede dienstwoning bij een bedrijf is toegestaan als de economische omstandigheden het noodzakelijk maken
- de bedrijfswoning mag worden verbouwd voor 2 huishoudens, mede met het oog op instandhouding van grote karakteristieke bebouwing.

Bij woondoeleinden wordt aandacht besteed aan de vrijstellingsbevoegdheid met betrekking tot de splitsing van de boerderij. In het bestemmingsplan staat vermeld dat de nieuwe bijgebouwen geen groter gezamenlijk oppervlak mogen bezitten dan 50 m², tenzij een groter oppervlak reeds aanwezig is.

Ten aanzien van het oppervlak aan bijgebouwen bij voormalige boerderijen aan de Streek is recentelijk een nieuwe richtlijn vastgesteld, waarbij het oppervlak afhankelijk wordt gesteld van de inhoudsmaat van de boerderij: tot 1.000m³ is 75m² aan bijgebouwen mogelijk, van 1.000 tot 1.500m³ geldt 150m² als grens en boven de 1500m³ wil het college meerwerken aan 200m² aan bijgebouwen.

In het kader van 'zorg voor het object' is volgens de planbeschrijving van het bestemmingsplan functiewijziging van de boerderij acceptabel: wonen, en splitsing in meerdere woningen. De bijgebouwen vormen een belangrijk onderdeel van de complexiteit van de erven en zijn een bepalend onderdeel van de karakteristiek van de streek. Daarom ligt een positieve benadering voor de hand ten aanzien van activiteiten waardoor deze

bebouwing behouden en onderhouden kan worden; ander gebruik is mogelijk onder voorwaarden en met nadere toetsing en afweging. Voorwaarden hebben onder andere betrekking op de karakteristieken van het erf, percellering, infrastructuur verkeer en stegen.

Recentelijk is vastgelegd dat na beëindiging van het agrarisch bedrijf de boerderij gesplitst mag worden tot een dubbele woning, mits de inhoudsmaat van de boerderij minimaal 1000m³ is.

Als karakteristiek aangemerkte bebouwing moet in *hoofdvorm* gehandhaafd blijven. Met betrekking tot deze karakteristieke bebouwing en (rijks)monumenten zijn geen nadere eisen geformuleerd; dit wordt overgelaten aan bestaande wetgeving (Monumentenwet) en het welstandstoezicht.

5.2.3 Staphorster aard

In de planopzet van het bestemmingsplan valt op dat de onderkende problematiek in het bebouwingslint wordt onderverdeeld in aspecten die samenhangen met de *'bijzondere cultuurhistorische karakteristiek'* en die welke samenhangen met *'de specifieke Staphorster geaardheid'* om –zo dit enigszins mogelijk is- enige betrokkenheid met het agrarische bedrijf te blijven behouden.

Aantekeningen vorig concept checken !!!

In de planbeschrijving komt nogmaals terug dat het "geheel eigen karakter" ook slaat op de aard van de bewoners van de streek. Een scherpere toelichting op deze Staphorster aard ontbreekt in het plan. Maar de betekenis ervan moet worden gezocht in de richting die het bestemmingsplan hierbij aangeeft: de *'wens tot behoud van de karakteristiek mag niet tot een zodanige regeling leiden dat er sprake is van een bevrozing'*. Het bestemmingsplan moet in ruimtelijk opzicht een kader bieden zonder dat daarbij de te stellen regels meer dan strikt noodzakelijk beperkingen opleggen aan de initiatieven die in de streek ontplooid worden. Naar aanleiding van vragen vanuit het Groot Beraad van de

toenmalige Provinciale Planologische Commissie (PPC) om de criteria inzichtelijk te maken op grond waarvan een agrarisch bouwblok wordt toegekend, is door de gemeente nog eens ingegaan op de specifieke Staphorster situatie. Gegevens voor een onderzoek naar bedrijfsactiviteiten konden niet worden verkregen en de agrarische bedrijfsvoering wordt veelal gezamenlijk gevoerd. Het complexe beeld is slechts door zeer goede bekendheid met de plaatselijke situatie in te schatten en laat zich niet toetsen door meer op de algemene situatie afgestemde criteria, zo wordt vermeld. De gemeente heeft zo een 'eigen' inventarisatie gemaakt van bedrijfsactiviteiten (met name melkveehouderij) gebaseerd op een groot draagvlak binnen de streek. De maatschappelijke uitvoerbaarheid van een bestemmingsplan voor het lint is voor het gemeentebestuur van het grootste belang. De afwijkingen met betrekking tot de Handleiding Beleidsregels van de provincie Overijssel moet tegen deze achtergrond worden bekeken en niet van doorslaggevend belang worden geacht, volgens de gemeente. Door vertegenwoordigers van het Groot Beraad is in een voorbespreking aangegeven dat men de factor geaardheid c.q. de specifieke situatie minder relevant acht, terwijl het gemeentebestuur dit als een volwaardig element wenst te beschouwen. De conclusie moet zijn dat de Provincie is gericht op de algemene beleidslijn, de gemeente op maatwerk.

5.2.4 Werkwijze en effecten

Vanaf de jaren 1970 is maatwerk bepalend geweest voor de huidige verschijningsvorm van het beschermde gezicht. In overeenstemming met het bestemmingsplan is de 'Staphorster geaardheid' een factor van belang bij de dagelijkse gemeentelijke praktijk in de afgelopen dertig jaar. Als belangrijk punt wordt daarbij (in notities en interviews) genoemd het belang van persoonlijk contact en de onderhandelingsaard, de ondernemerszin van de bevolking.

Iedere situatie vraagt een eigen oplossing (per erf, per persoon), waarbij goed contact met de betrokken

personen wezenlijk werd geacht om iets te bereiken. De overheid moet rekening houden met het bijzondere sociale en ruimtelijke karakter van Staphorst: mensen leven achter elkaar en dicht op elkaar. Afwijkend van de landelijke trend neemt de zuilvorming in Staphorst niet of nauwelijks af.

Bestemmingsplan of bescherming kunnen een houvast zijn, maar regelgeving kan ook een negatief effect hebben, zo is de ervaring in de gemeente. De mensen zijn niet positief over regelgeving en monumentenzorg wanneer teveel langdurige procedures gelden.

Bij de start van monumentenzorg in de gemeente (met het aanstellen van een medewerker bouw- en woningtoezicht) in de jaren '70, werd gewoonlijk zonder vergunning gebouwd: meer dan 20 gevallen per week was heel normaal. Heel langzaam is hier enigszins in gestuurd, waarbij snelheid bij het verkrijgen van zowel vergunning als subsidie voorwaarden waren om bouwen zonder vergunning te voorkomen. De notitie 'problematiek Monumentenzorg in Staphorst-Rouveen (1979 door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, gemeentewerken Staphorst en Het Oversticht) besteedt aandacht aan de noodzakelijke afstemming van subsidie en restauratiepraktijk op de specifieke Staphorster situatie. Hierbij wordt erop gewezen dat *'de procedures door de betrokkenen worden opgevat als betutteling, als bemoeienis met zaken die een normaal onderdeel vormen van de jaarlijkse werkzaamheden'*. In deze notitie is tevens een aanzet gegeven tot het formuleren van monumentenbeleid en het te beschermen gezicht. Een speciale regeling werd hiervoor rond 1981 gerealiseerd: het experiment *'Loket bij de gemeente'*, waarbij vergunningen voor monumenten via een verkorte procedure kunnen worden verleend. Tevens werden de bestaande subsidieregelingen voor eigenaren eenvoudig en snel verstrekt, in afwijking van de gebruikelijke regelingen. Onmiddellijk na het beëindigen van de werkzaamheden werd de aanvrager uitbetaald via één gemeentelijk loket (provinciale en rijkssubsidie).

Hierbij was ook de gemeentelijke "ambtelijke commissie", die hiervoor al is genoemd, van belang. De facto was dit de monumentencommissie Staphorst, die per vergadering, veelal ter plaatse, de wijzigingen aan monumenten en de subsidiëring beoordeelde. In het bestemmingsplan werd de adviescommissie een belangrijke rol toegedicht. De commissie heeft als adviesorgaan voor het college lange tijd een grote rol gespeeld vanuit een brede taakstelling. Momenteel worden plannen beoordeeld in de geïntegreerde welstands-monumentencommissie. De gemeente heeft geen standaard-procedure, waarin de rol voor de stedenbouwkundige en/of de adviescommissie (zoals genoemd in het bestemmingsplan) is vastgelegd. In dit kader is geen beleid geformuleerd. Op basis van de nieuwe Woningwet is in 2004 de welstandsnota vastgesteld, waarin aandacht wordt besteed aan het beschermde gezicht.

Het monumentenbeleid is gericht geweest op herstel, restauratie en renovatie van monumenten, op behoud van de vorm, het beeld van het beschermde gezicht. Het geld is besteed aan riet, kozijnen (kozijnhout met breder profiel en roeden), rollagen en knipvoegen. Veel oorspronkelijk materiaal is eerst weggehaald, afgebikt en weer teruggebracht: reconstructie is gangbaar (geweest). In een convenant tussen de Provincie en de gemeente is in de jaren '90 jaarlijks veel geld besteed (3 ton in guldens, inclusief ISV-gelden) aan gevelherstel (knipvoegen) en herstel van rieten daken. Weinig acties zijn gericht geweest op achterliggende processen zoals de ontstaansgeschiedenis. Zo is ook weinig geld aan andere elementen in het gezicht besteed.

5.2.5. Conclusie

1. Zoals in de hoofdstukken 3 en 4 aangegeven, is Staphorst cultuurhistorisch en landschappelijk een unieke situatie. Deze situatie is het gevolg van een proces. Dit proces heeft geresulteerd in het kenmerkende beeld van smalle, deels gekromde percelen, afgezoomd met elzensingels en boerderijen met bijgebouwen die in rijen achter elkaar zij geplaatst. De bescherming heeft zich meer op het beeld gericht dan op het proces dat aan dat beeld ten grondslag ligt. Met de wens et beeld vast te leggen, lijkt ook het proces bevroren. Het is de vraag of dat recht doet aan de aard van Staphorst als levend dorp.
2. Er is spanning tussen de wens kwaliteiten te behouden en ruimte te bieden aan de dynamiek die van nature voorkomt. In de loop van de tijd kunnen accenten in het beschermingsbeleid verschuiven. Het lijkt erop dat het beleidsmiddel "beschermd gezicht" onvoldoende flexibel is of is toegepast. Het is te rigide om verschuivende opvattingen een plaats te geven en het levert knelpunten op bij een hoge ruimtelijke dynamiek. Die ineffectiviteit wordt deels bepaald doordat de "bescherming" is gekleurd door de tijd waarin hij werd gestart. De ineffectiviteit wordt in Staphorst vergroot door de wijze waarop er in het bestemmingsplan gevolg is gegeven aan de bescherming, onder meer door de inzet om een generieke maatregel (de bescherming als gezicht) te effectueren met maatwerk.
3. Het beschermde gezicht richt zich voornamelijk op het lint. De relatie met de andere schaalniveaus is voor de cultuurhistorische kwaliteit van de streek echter van groot belang, maar is in de tekst van de bescherming onderbelicht. De in de voorliggende visie onderscheiden niveaus met betrekking tot landschap en architectuur komen in het bestemmingsplan wel tot uitdrukking.

In andere beleidsplannen en projecten, zoals het landschapsbeleidsplan, streekplan, en projecten als 'Bossies aan de Diek' worden cultuurhistorische kwaliteiten gezien als factoren om op de verschillende schaalniveaus rekening mee te houden.

4. Een verbouwing in het beschermde gezicht werd in de praktijk dikwijls behandeld als elk ander plan. Er is ook in het beschermde gezicht in het verleden vergunningvrij gebouwd. Er zijn veel vrijstellingsprocedures, waarbij de welstandsmonumentencommissie een rol in de advisering heeft.
5. Bescherming van het gezicht en effectuering in het bestemmingsplan hebben in het verleden dan ook niet altijd invloed gehad op de werkwijze van de gemeente, maar werden in sommige gevallen ambtelijk wel gebruikt als extra druk om kwaliteit te handhaven. Concreet gold dat na bescherming en de vertaling in het bestemmingsplan bijvoorbeeld geen woningen meer vóór de boerderij mochten worden gebouwd en er zijn voorbeelden bekend dat situering van bedrijven kon worden tegengegaan.
6. Het plan heeft positief gewerkt met betrekking tot de instandhouding en restauratie van monumenten en bijvoorbeeld de nokrichting van bijgebouwen (in lengte).
7. Staphorst-Rouveen kent een architectonische en cultuurhistorische bijzondere situatie. Deze bijzondere situatie vraagt om andere dan standaardoplossingen. Het is in Staphorst nog steeds een opgave om de plaatselijke cultuur met betrekking tot bescherming van cultuurhistorische kwaliteit te verenigen met de ingezette beleidsmiddelen.

PERSPECTIEF VOOR STAPHORST

9

6.1 Ondernemend dorp met een rijke cultuurhistorie

In de voorgaande hoofdstukken is aangegeven dat Staphorst een bijzonder landschap kent. De gekromde elzensingels, de achter elkaar geplaatste boerderijen, de stegen, de Staphorster boerderij en de markante bijgebouwen vormen samen een uniek ensemble.

Het landschap zoals we dat nu kennen is het resultaat van een eeuwenlang groeiproces. Dat proces is niet gestopt. Ook nu worden we geconfronteerd met ontwikkelingen die leiden tot een veranderend landschapsbeeld. Dat is inherent aan een levend landschap, hoort bij een maatschappij in ontwikkeling. Sommige van die ontwikkelingen hebben echter grote gevolgen voor de Streek; staan op gespannen voet met de historisch gegroeide kwaliteiten. Het verdwijnen van de agrarische functie uit het lint leidt er bijvoorbeeld toe dat de vanzelfsprekende drager achter de structuur van Staphorst langzaam maar zeker verdwijnt.

De uitdaging van het Belvédère project Staphorst is in te spelen op dergelijke tendensen en aan te geven hoe ontwikkelingen zodanig kunnen worden ingezet dat ze bijdragen aan een versterking van de cultuurhistorische kwaliteiten. Behoud door ontwikkeling is daarbij het motto. Staphorst is geen museumdorp, en moet dat vooral ook niet worden. Staphorst is een levend dorp met een ondernemende gemeenschap. Het zijn nuchtere mensen die gewend zijn de handen uit de mouwen te steken. "Met nijverheid en vlijt, bouwt men boerderijen als kastelen". Deze Staphorster aard heeft gemaakt dat Staphorst is wat het nu is. De opgave is een visie te ontwikkelen op

de toekomst van de Streek en haar omgeving, waarbij de ontwikkelingen zodanig worden geregisseerd dat de bijzondere kwaliteiten worden gewaarborgd en waar mogelijk versterkt. Daarbij is ook nadrukkelijk ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten, zolang die passen binnen de gestelde kaders.

Het proces van groei en ontwikkeling van het Staphorster landschap vormt een minstens zo belangrijke kwaliteit als het beeld dat daarvan het uiteindelijk resultaat is. Wanneer men in 1800 had besloten een glazen stolp over Staphorst te plaatsen vanwege de bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten dan hadden we datgene wat we nu als uniek aanmerken nooit gekend. Dus laten we dat ook nu niet doen. Het cultuurhistorische proces kan de inspiratie vormen voor de wijze waarop we met het huidige landschap en de actuele ontwikkelingen omgaan.

Vanuit die gedachte presenteert dit hoofdstuk een visie op de ontwikkeling van de Streek en het aanliggend landschap.

Daarbij worden, van groot naar klein, drie schaalniveaus gehanteerd:

- Landschap
- Streek
- Erf en Boerderij

Op deze drie niveaus worden voorstellen gedaan ter versterking van de cultuurhistorische kwaliteit.

6.2 Het Landschap

Het landschap en de Streek zijn nauw met elkaar verbonden. Staphorst ontleent haar bijzondere karakter deels aan het landschap van de smalle opstreckende

verkaveling, de karakteristieke 'kruimte' en de ritmiek van elzensingels.

Op het schaalniveau van het landschap spelen de volgende zaken:

- het versterken en verbeteren van de karakteristieke beplantingsstructuur
- het versterken van de recreatieve betekenis
- het leesbaar maken en houden van de geschiedenis van het landschap

6.2.1 Behoud en versterken singelbeplantingen

De elzensingels maken het extreem smalle en typerende kavelpatroon zichtbaar, geven het verkavelingspatroon een derde dimensie.

Het patroon van elzensingels is in belangrijke mate bepalend voor de eigen identiteit van Staphorst. Wie van Zwolle naar Meppel rijdt herkent aan de smalle gebogen kavels en de veelheid aan elzensingels onmiddellijk wanneer hij Staphorst passeert.

Wat de 'tuunwallen' zijn voor Texel (aarden dijkes om de schapen binnen te houden), de 'schurvelingen' (hoog opgeworpen zandwallen) voor de Kop van Goeree, zijn de elzensingels voor Staphorst.

Het patroon van elzensingels is dermate bepalend voor de eigenheid van Staphorst, vormt zo'n onderscheidend kenmerk, dat gestreefd moet worden naar behoud en versterking van het patroon van singelbeplantingen.

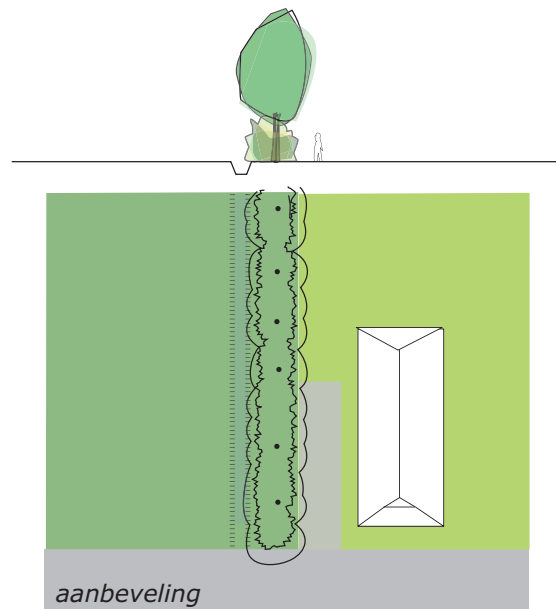
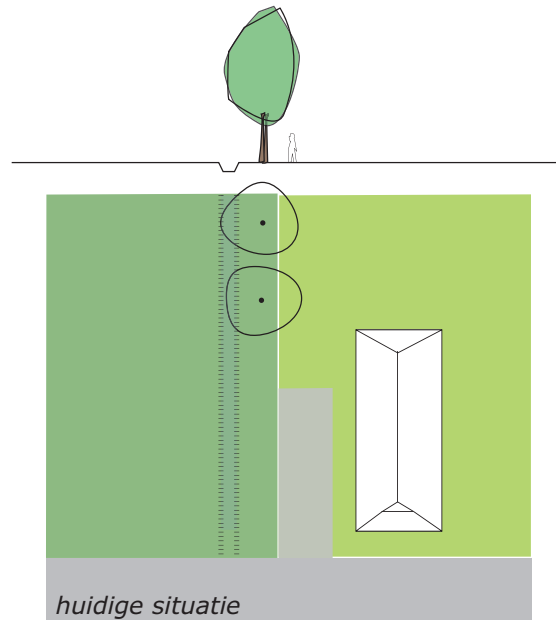
De afgelopen decennia zijn de singels zowel in kwantiteit als in kwaliteit achteruit gegaan.

Het huidige beplantingsbeeld heeft een gefragmenteerd karakter. Nieuwe aanplant is noodzakelijk om het beeld te herstellen. Een deel van de singels bevindt zich in een weinig florissante staat, omdat het de boeren aan de middelen of de interesse ontbreekt om deze beplantingselementen te onderhouden.

Naast nieuwe aanplant is een goed en regelmatig beheer

Belangrijkste concentraties singelbeplantingen

van de singels essentieel. Alleen door het regelmatig terugzetten (hakken) van de singel kan het karakteristieke beeld worden gehandhaafd.

De singels bevinden zich op particuliere grond. Het realiseren van de doelstellingen (aanvullen singels, regelmatig onderhoud) vereist medewerking van de betreffende agrariërs. Voor het herstel en behoud van de singelbeplantingen kan een stimuleringsregeling worden opgesteld, van waaruit de eigenaren een vergoeding krijgen voor het periodiek onderhoud. Daarnaast is overdracht van kennis omtrent het beheer en onderhoud van de singelbeplanting een belangrijke factor voor het succes.

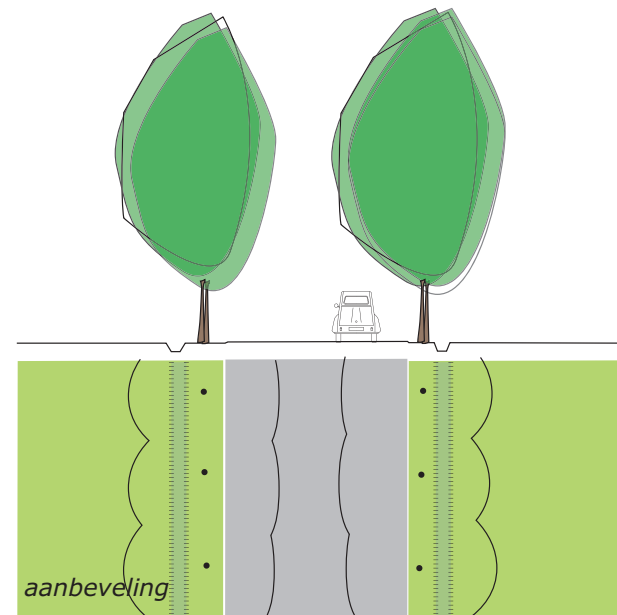
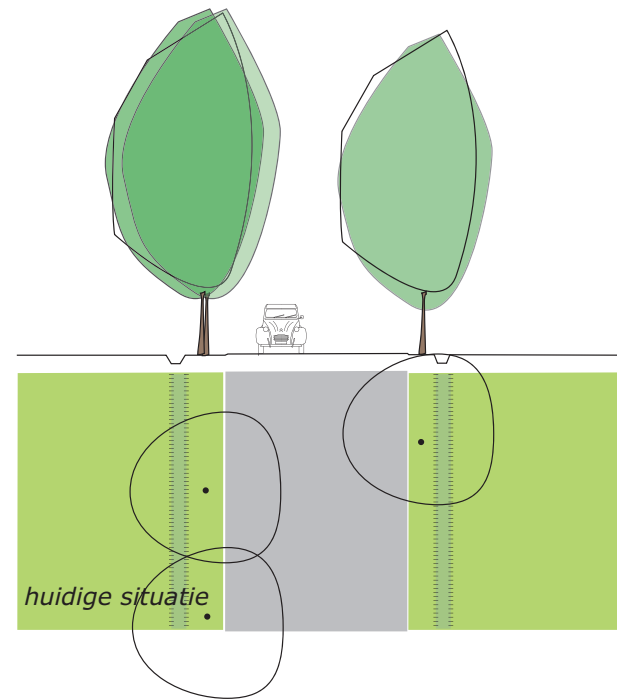
Speciale aandacht behoeven de singelstructuren die doorlopen tot in de Streek. Op een aantal plekken lopen de singels door tot aan de Gemeenteweg / Oude Rijksweg. Juist deze beplantingsstructuren moeten bewaard blijven, zij maken de historisch gegroeide relatie tussen Streek en landschap zichtbaar. Nagegaan moet worden waar mogelijkheden bestaan om dergelijke structuren nieuw te ontwikkelen.

ACTIES

- **Beschermen en instandhouden van de bestaande singelbeplantingen**
- **Actief stimuleren nieuwe aanplant elzensingels door middel van een subsidieregeling en het geven van voorlichting**
- **Bij het instandhouden en nieuw ontwikkelen van singelbeplantingen extra aandacht voor singels die doorlopen tot in de Streek**
- **Geven van een financiële vergoeding voor het op de juiste wijze beheren van de singelbeplantingen**
- **Kennis uitwisseling met betrekking tot een goed beheer en onderhoud van singelplantingen bijvoorbeeld in de vorm van een folder, informatieavonden etc.**

6.2.2 Versterken laanbeplanting dwarswegen

Het Staphorster landschap wordt doorsneden door een stelsel van parallelle wegen. Deze vormen van oudsher de scheidslijnen tussen de verschillende "slagen"; de ontginningseenheden van waaruit het landschap van Staphorst is ontstaan. Hoewel met de ruilverkavelingen veel is veranderd aan de oorspronkelijke verkavelingstructuur zijn veel van deze lange lijnen in het landschap overeind gebleven. Ze blijken een stabiele factor in een veranderend landschap. Voorgesteld wordt deze structuurlijnen herkenbaarder te maken en ruimtelijk te versterken door deze wegen consequent, van begin tot eind, te voorzien van laanbeplanting. Door het toepassen van laanbeplanting langs de dwarswegen winnen de oorspronkelijke "slagen" aan herkenbaarheid en wordt het convergeren (het naar elkaar toe lopen) van deze lijnen meer zichtbaar. Om de ontwikkeling van het landschap zichtbaar te maken dienen de lanen zoveel mogelijk het gehele Staphorster landschap te dooraderen; van de ontginningsbasis aan de Wijk in het westen tot aan de Staten Leidijk en Schapendijk ten oosten van het dorp. Gedacht wordt aan een beplanting van essen of elzen; passend bij het karakter van het gebied en de reeds aanwezige beplantingsstructuren.

ACTIES

- **Beschermen en instandhouden van bestaande laanbeplantingen op de dwarswegen**
- **Realiseren van nieuwe laanbeplantingen langs de dwarswegen**

Recreatieve routes

6.2.3 Ontwikkelen recreatieve routes en zichtbaar maken bijzondere plekken

De recreatieve ontsluiting van het landschap kan, zowel voor de bewoners als bezoekers, worden verbeterd. Voorgesteld wordt wandel- of fietspaden te ontwikkelen waarbij wordt aangesloten op het unieke karakter van het landschap en haar ontstaansgeschiedenis en waarbij de route als het ware het verhaal van het landschap vertelt. Een wandeling of fietstocht door het landschap van Staphorst kan zo een reis door de tijd worden. Gedacht kan worden aan een route van de oorsprong langs het Zwarte Water en Meppelerdiep, langs onzichtbare oude bewoningslinten (zichtbaar gemaakt door een kunstproject of informatiebord), langs oude kerkplaatsen en door de verschillende jaarringen van de streek naar "de diek". Dergelijke dwarsdoorsneden van het landschap kunnen op een aantal plekken worden ontwikkeld. Een andere mogelijkheid is het creëren van een 'rondje Staphorst-Rouveen', waarbij de dwarswegen, de oude dijk (als voorloper van het huidige lint), oude kerkheuvels, de huidige kerken en het singellandschap worden opgenomen (zie kaart).

ACTIES

- ***Ontwikkelen van recreatieve routes langs bijzonder plekken in het landschap***
- ***Herkenbaar maken van deze plekken (kerkheuvels, oude bewoningslinten etc.) langs de route***

6.2.4 Aanbevelingen voor nieuwbouwlocaties

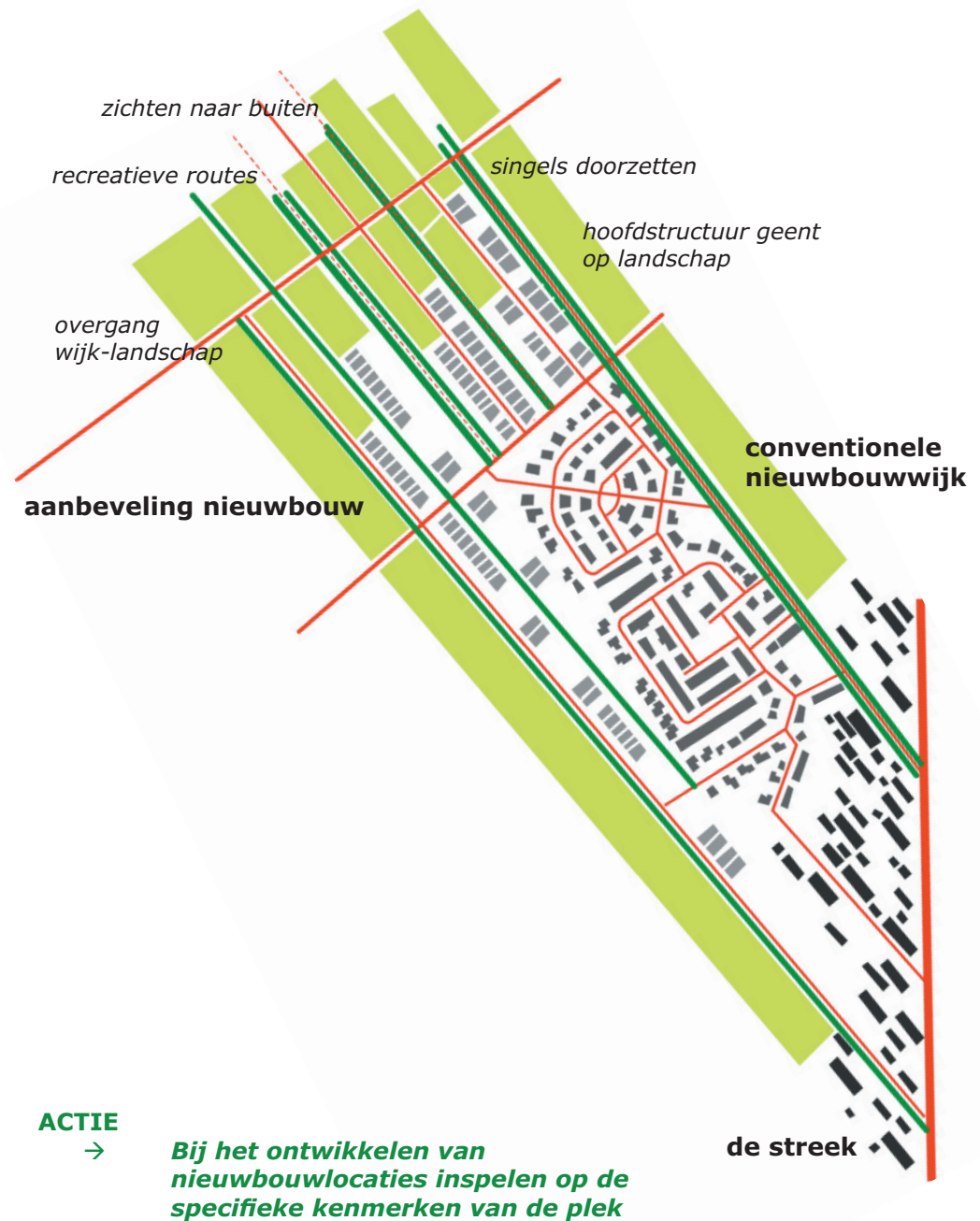
In het verleden zijn bij Staphorst en Rouveen nieuwbouwwijken gerealiseerd. Deze wijken spelen noch in op het lintkarakter, noch op de slagenverkaveling. Zij vormen plaatselijke, autonome toevoegingen aan het lint, waarbij als het ware 'opdikkingen' zijn ontstaan. Deze wijken onderscheiden zich niet van hetgeen elders in Nederland is gebouwd. Wanneer in de toekomst nieuwe uitbreidingen worden ontwikkeld, dient het landschap als leidraad genomen te worden.

Wanneer bij het ontwikkelen van de nieuwbouw wordt ingespeeld op de kenmerken van de plek kan een wijk ontstaan die specifiek voor Staphorst of Rouveen is: die alleen hier kan liggen. De ambitie bij de ontwikkeling van nieuwe plannen moet steeds zijn om hier een wijk te maken die uniek is en die de bijzondere kwaliteiten van het Staphorster landschap in zich heeft gesloten.

Concreet gaat het daarbij om de volgende zaken:

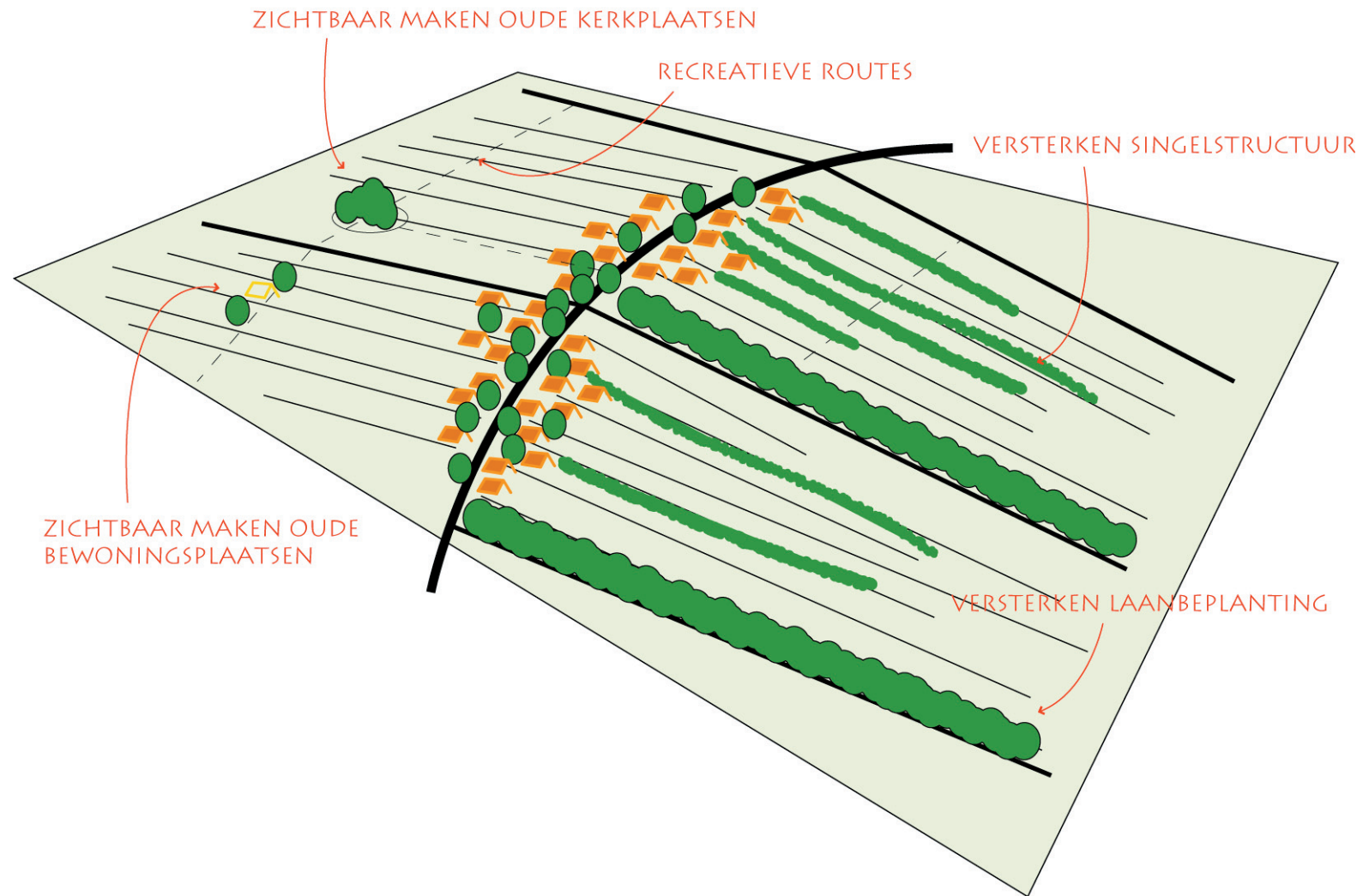
- aansluiten bij de kenmerkende opstreckende verkaveling
- incorporeren en versterken van de bijzondere beplantingsstructuur (elzensingels)
- het ontwikkelen van een goede overgang tussen het bestaande lint, de bestaande bebouwing en de nieuwe wijk
- het vormgeven van een nieuwe, goede overgang tussen wijk en landschap
- het ontwikkelen van routestructuren vanuit de wijk het landschap in en omgekeerd.
- het ontwikkelen van een in hoogte, kleurgebruik, nokrichting, kapvorm en oriëntatie samenhangende randbebouwing.

Nieuwe uitbreidingswijken zouden in aansluiting op de bestaande wijken gerealiseerd moeten worden. Hierdoor kan een nieuwe en betere overgang tussen dorp en landschap worden gerealiseerd.

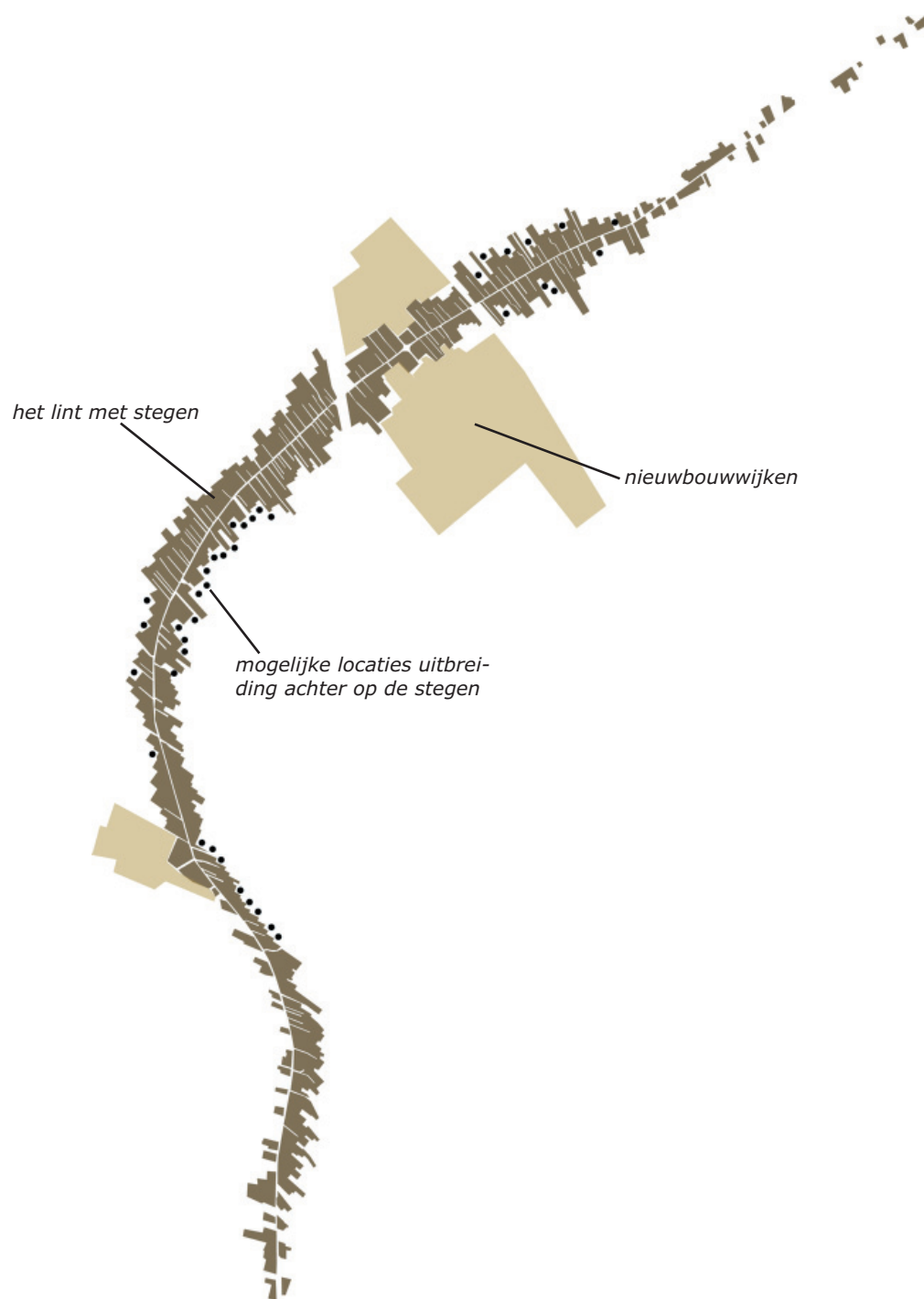

Perspectief voor het landschap

6.3 De Streek

De bebouwing langs de Streek is het "gezicht" van Staphorst. Het karakteristieke beeld van achter elkaar geplaatste monumentale boerderijen is dan ook een "beschermd dorpsgezicht". Maar de Streek is meer dan een plaatje. Op het gebied van wonen, werken en infrastructuur spelen diverse ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het unieke karakter van de Streek. Voor de Streek spelen de volgende zaken een rol:

- het karakteristieke bebouwingspatroon
- de inrichting van de (semi-)openbare ruimten binnen de Streek: de "diek" en de "stegen".
- wonen en werken binnen het lint.

6.3.1 Behoud en ontwikkeling van de karakteristieke bebouwingsstructuur

Het karakteristieke patroon van achter elkaar geplaatste boerderijen, waarbij de richting ten opzichte van de weg vaak een hoek vertoont, is het beeldmerk van Staphorst. Het is het resultaat van een langdurig proces van vererving, opsplitsing en nieuwbouw van boerderijen. Deze bijzondere bebouwingsstructuur moet gewaarborgd blijven. Dit betekent echter niet dat er geen ruimte voor nieuwe ontwikkelingen zou zijn. Wanneer nieuwe ontwikkelingen zodanig worden ingepast dat zij zich voegen naar de kenmerkende structuur kunnen zij juist een verrijking en versterking van deze kwaliteit betekenen.

Binnen de Streek wordt, in beperkte mate, ruimte gezien voor het ontwikkelen van nieuwe woningen. Daarmee is niet iedere 'open' locatie automatisch een 'bouwlocatie'. De nieuwbouw dient zich echter nadrukkelijk te voegen binnen het bestaande ensemble. Hier gelden de volgende spelregels.

- **Maat van de ruimte**

Nieuwbouw is alleen mogelijk op een plek die voldoende maat heeft waardoor voldoende afstand tot de bestaande woningen kan worden genomen. Hiervoor komt thans slechts een beperkt aantal plekken in aanmerking. Mocht in de toekomst om welke reden dan ook bebouwing verdwijnen (bijvoorbeeld als gevolg van calamiteiten, bouwvalligheid, uitplaatsing bedrijvigheid) dan ligt het voor de hand deze plekken te benutten voor nieuwbouw.

- **Afstand tot de weg**

Er moet voldoende afstand tot de Oude Rijksweg / Gemeenteweg worden gehouden, waarbij het kenmerkende beeld van een wisselende afstand tot de weg, met soms royale voorterreinen, behouden blijft.

- **Nieuwe rij**

In bepaalde situaties is het denkbaar dat het lint een verdere "verdikking" kan krijgen door achter de laatste rij nieuwe woningen te bouwen. Met name plekken waar het lint dunner dan gemiddeld is (zuidelijker deel) lenen zich hiervoor. Hiermee wordt als het ware het proces van het bouwen achter de laatste boerderij, waarmee het kenmerkend beeld is ontstaan, opnieuw (en met mate) geactiveerd.

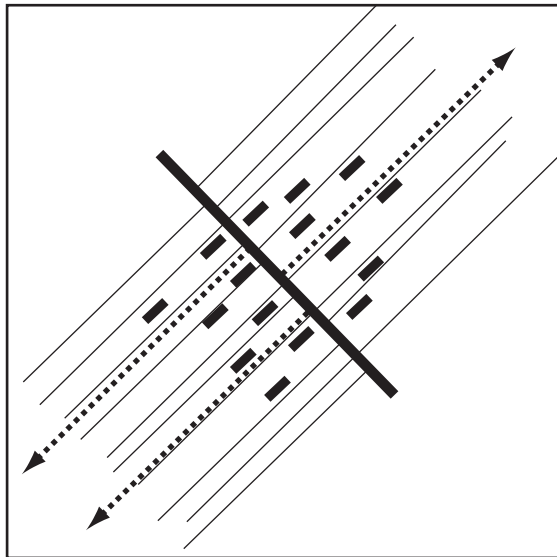
- **Passend binnen het lint**

De nieuwbouw dient qua positionering op de kavel, hoofdvorm (lengte-breedte, inhoud), nokrichting, goothoogte en gevelindeling aan te sluiten bij de Staphorster boerderij. Binnen deze contouren kan een gebouw worden ontwikkeld dat zich qua maat en schaal voegt naar de stedenbouwkundige structuur van het lint zonder dat er een exacte kopie van de Staphorster boerderij wordt gebouwd; binnen de randvoorwaarden is er ruimte voor een eigentijdse vormgeving. Bij de architectonische vertaling van de randvoorwaarden is het van belang dat de nieuwe woning niet onnodig contrasteert met de historische omgeving. Dit betekent dat terughoudendheid ten aanzien van materialisering en vormgeving geboden is.

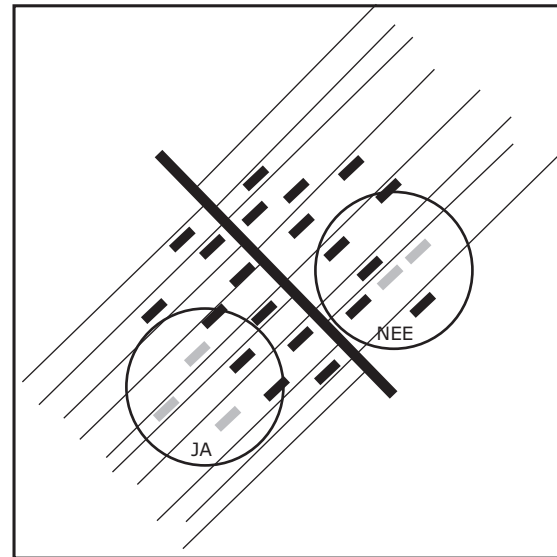
- **Geleidelijke groei**

Staphorst is geleidelijk gegroeid. Af en toe werd er weer een boerderij aan de streek toegevoegd. Deze geleidelijke groei, waarbij iedere boerderij zijn 'eigen' aardigheden kent, is bepalend voor het beeld van de streek. Dat betekent dat waar men al in of achter het lint wil bijplaatsen, dit altijd via een geleidelijke en individuele ontwikkeling zal moeten plaatsvinden.

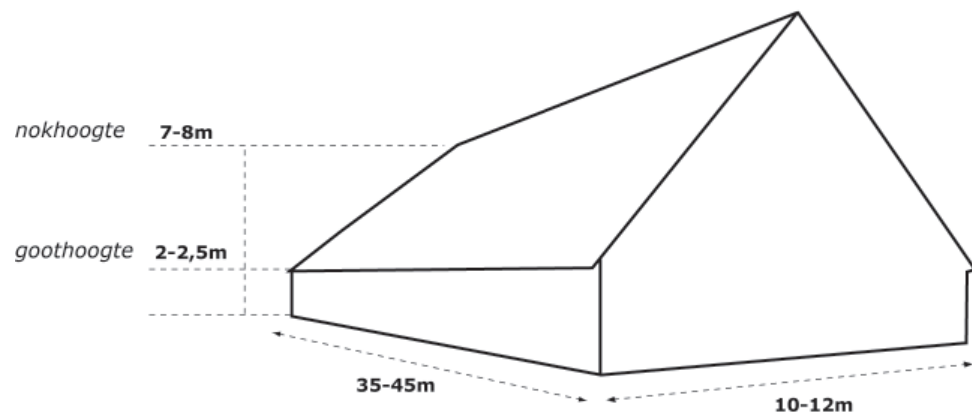
Spelregels nieuwbouw

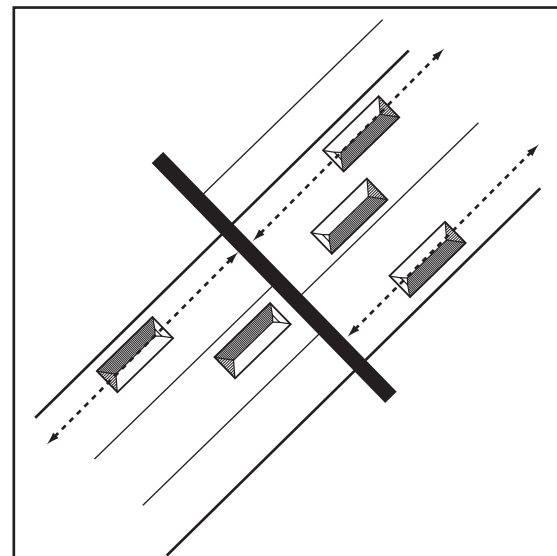
*Positionering;
zichten naar achteren vrijwaren*

*Bebouwing schuin achterelkaar geplaatst;
zichtbaarheid van de verschillende rijen*

*Maatvoorschriften;
bouwwolume passend bij 'korrel-
grootte' bestaande bebouwing*

Nokrichting in verlengde van kavelstructuur

Het bouwen in of aan het bestaande lint vergt maatwerk. Er moet aansluiting worden gezocht bij de historisch gegroeide structuur. Boerderijen moeten schuin achter elkaar worden gepositioneerd, karakteristieke zichtlijnen naar achteren toe moeten worden gevrijwaard, de nokrichting ligt in het verlengde van de kavelstructuur, het bouwvolume moet passen bij de 'korrelgrootte' van de bestaande bebouwing etc.

Vergunning tot nieuwbouw kan alleen worden verleend wanneer voldoende gewaarborgd is dat bovengenoemde aspecten op een zorgvuldige manier zijn meegenomen in de plannen. Voor elke locatie geldt dan ook dat een plan moet worden opgesteld dat inzicht geeft in zowel hoe de bebouwing er uit komt te zien als hoe het erf wordt ingericht. Op basis van deze plannen zal een afweging moeten worden gemaakt of een dergelijke ontwikkeling een positieve bijdrage levert aan de ruimtelijke ontwikkeling van de Streek. Om te kunnen beoordelen of deze plannen een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de Streek zal advies worden gevraagd aan reguliere organen als de RDMZ (beschermde dorpsgezicht) en het oversticht (welstand), aangevuld met het advies van de provincie. Het ruimtelijk planoverleg biedt hiertoe de structuur.

Wanneer een inbreidingsplan wordt ontwikkeld, moet worden gezien of voor de betreffende locatie eerst een beeldkwaliteitsplan moet worden opgesteld, waarin de uitgangspunten van de locatie naar voren komen. Tevens moet worden gezien of de criteria uit de welstandsnota voor deze locatie voldoende specifiek zijn.

het principe van nieuwbouw achter op de stegen

het principe van nieuwbouw op open plekken

huidige situatie

principe van inbreiding i.c.m. passende erfinrichting

ACTIES

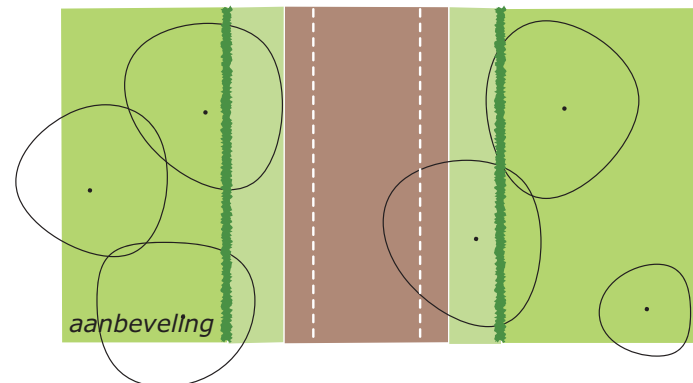
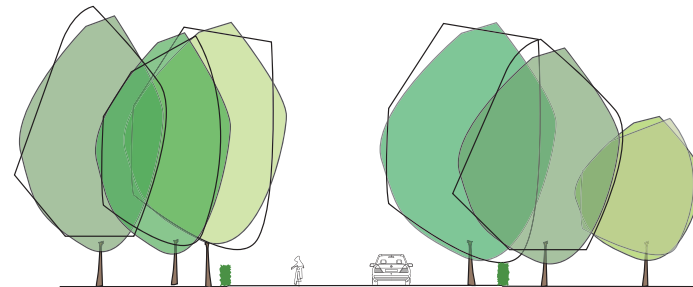
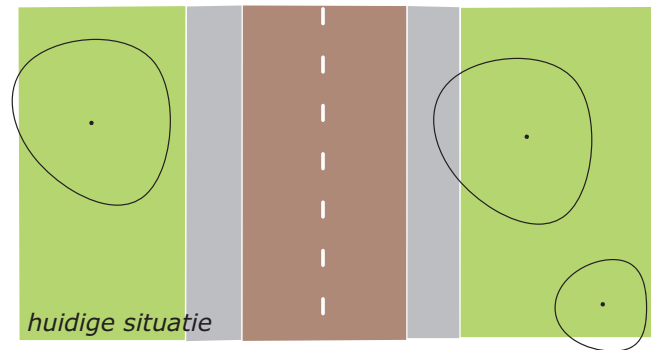
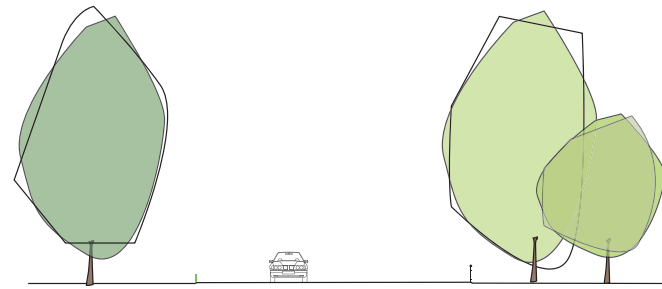
→

Het onder strikte voorwaarden mogelijk maken van nieuwbouw op de Streek; op bestaande open plekken, op vrijkomende plekken en op locaties achter aan de stegen

6.3.2 De Diek

Het profiel van de "diek" (Gemeenteweg / Oude Rijksweg) is in de loop der jaren steeds breder en steniger geworden. Oorspronkelijk was er sprake van een smal onverhard pad, omzoomd door brede hagen die het vee geleiden. Vandaag de dag zijn het niet de koeien maar de auto's die de "diek" gebruiken als doorgaande route. Het brede profiel nodigt uit tot (te) hard rijden, waardoor onveilige situaties ontstaan voor fietsers.

Voorgesteld wordt het verharde profiel weer te versmallen. Een versmalling van het profiel is een beproefde methode om de snelheid van het autoverkeer te remmen. Door het minder aantrekkelijk maken voor snelverkeer zal ook het sluipverkeer op de Gemeenteweg / Oude Rijksweg worden teruggedrongen. Tegelijk ontstaat hiermee de ruimte om de weg een groener aanzien (terug) te geven. De stroken verharding aan weerszijden van de feitelijke rijbaan kunnen worden omgevormd tot bloemrijke grasbermen met bomen. Hierdoor kan weer het beeld ontstaan van een smalle, lommerrijke klinkerweg, geflankeerd door bloemrijke groene bermen. De bomen worden verspreid toegepast, 'los gestrooid' op plekken waar het profiel het toe laat. Samen met het reeds aanwezige groen in de voortuinen en op erfgrenzen leidt dit tot een informele, meer besloten groene wereld. De rijbaan zelf wordt optisch versmald door het aanbrengen van fietsstroken aan weerszijden van de weg.

huidige situatie

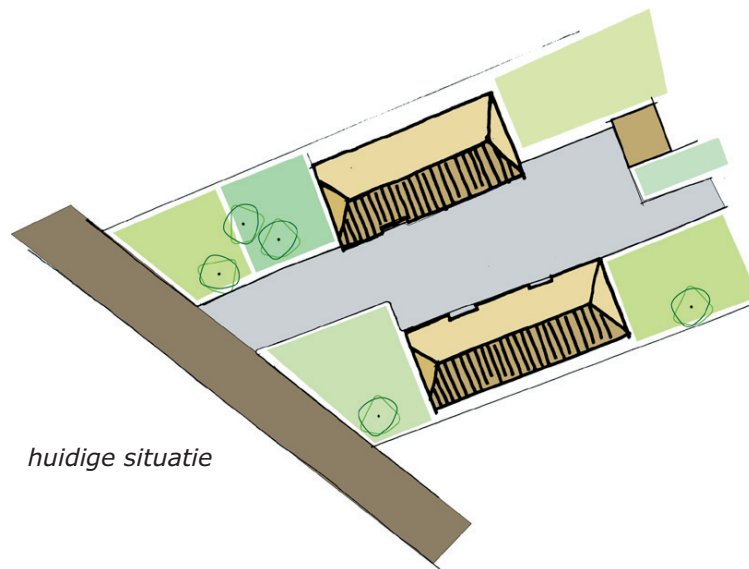
principe van versmallen en groener maken wegprofiel

ACTIES

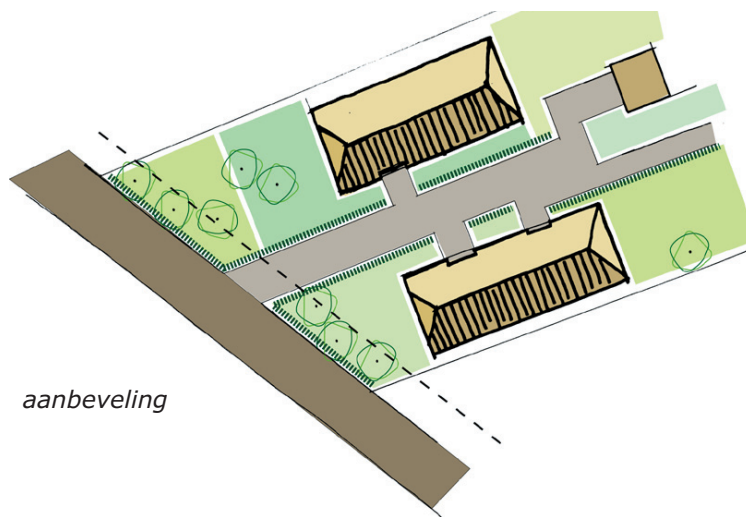
- ***Het (optisch) versmallen van de Gemeenteweg / Oude Rijksweg en het herbestraten met een klinkerverharding waarbij in het bestratingspatroon fietsstroken zijn aangeduid.***
- ***Het groener maken van het profiel door het creëren van grasbermen langs de nieuw gedimensioneerde weg en het waar mogelijk aanplanten van bomen in een los en informeel patroon.***

6.3.3 Stegen

De stegen vormen een belangrijk onderdeel van de stedenbouwkundige structuur van het Staphorster lint. Ze ontsluiten de boerderijen in de tweede, derde en vierde rij. De stegen hebben een half openbaar, half privaat karakter. Het onderscheid tussen erf en steeg is vaak niet duidelijk: de verharding loopt veelal van gevel tot gevel. Het grote, aaneengesloten verhard oppervlak werd noodzakelijk toen grote landbouwmachines en melkauto's gebruik moesten maken van de stegen om bij de boerderijen te komen. Met het verdwijnen van de agrarische functie uit het lint verdwijnt ook de noodzaak voor zulke grote verharde oppervlakten. De stegen kunnen worden heringericht tot een kleinschaliger, meer informele ontsluiting met een groener karakter. Door het verharde oppervlak te verkleinen en de aanliggende tuinen te vergroten winnen de stegen aan herkenbaarheid. Het worden een soort hofachtige werelden. Daarmee wordt ook het onderscheid tussen steeg en dwarsweg (zie 6.2.2) helder.

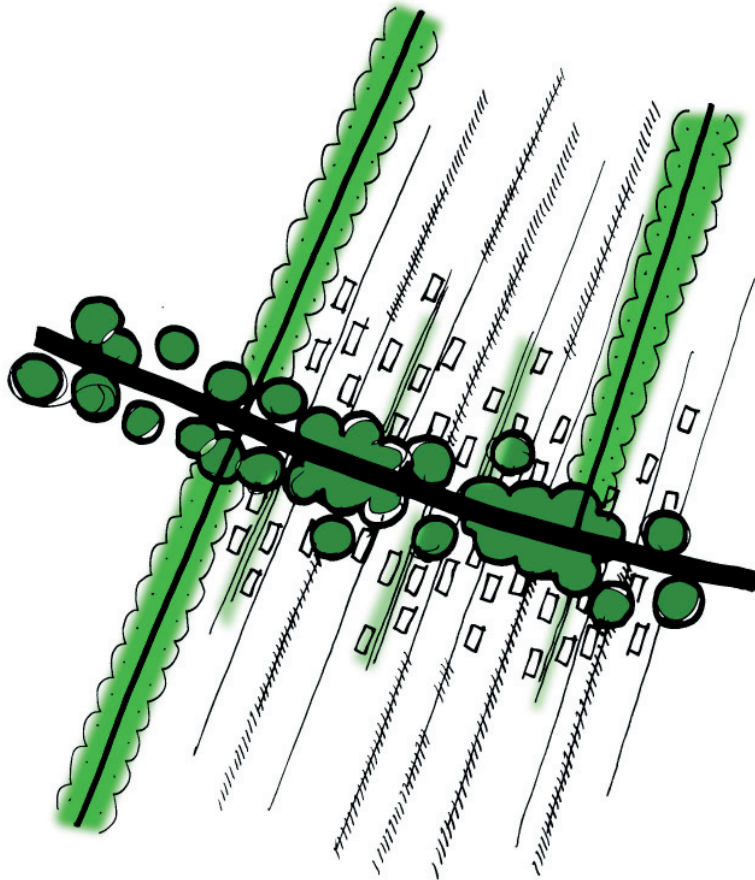
huidige situatie

aanbeveling

ACTIE

- ***Het stimuleren van herinrichting van de stegen door middel van subsidieregelingen en voorlichting.***

Hierarchie in groenstructuur

De drie typen openbare ruimte van de Streek krijgen zo elk hun eigen karakter;

- De 'diek' als doorgaande hoofdroute wordt ontwikkeld tot een klinkerverharding met bloemrijke grasbermen en breed overhivende solitaire bomen. De aangrenzende tuinen bepalen mede het groene karakter;
- De dwarswegen, die ver het landschap insteken en worden gemarkeerd door een laanbeplanting;
- De stegen; als kleinschalige informele groene ontsluitingswegen waarbij vooral de omhaagde tuinen het beeld bepalen.

6.3.4 Bedrijvigheid

De Streek herbergt een groot aantal ondernemers. Van oudsher ging het hier vooral om agrariërs. Later zijn ook andersoortige ondernemingen in het lint gestart. Deze nieuwe bedrijven blijken vaak succesvol. Diverse grote ondernemingen van nu zijn ooit begonnen als een kleine werkplaats ergens achter in het lint. Waar de bedrijvigheid een kleinschalig karakter kent en qua aard goed past binnen de historische bebouwingsstructuur vormt dit een verrijking van het lint en levert het een bijdrage aan de levendigheid van de Streek.

Dikwijls blijken dergelijke ondernemingen echter zo succesvol dat ze een snelle ontwikkeling doorlopen, ze ontpoppen zich als 'koekoeksjong'. Ze worden dermate groot en genereren zoveel verkeer dat ze een dominante factor binnen het lint worden. In plaats van een verrijking van het lint worden ze een bedreiging voor de kleinschalige sfeer. Qua beeld, hinder en type gebruik passen ze niet langer binnen de structuur.

Grootschalige bedrijvigheid binnen het lint dient dan ook uitgeplaatst te worden naar de industrieterreinen van Staphorst. Vrijkomende locaties kunnen worden ontwikkeld tot nieuwe woonlocaties, waarmee middelen beschikbaar komen om de uitplaatsing ook financieel mogelijk te maken. Voor de nieuwe woningbouw gelden dezelfde regels als genoemd in 6.3.1.

De levendigheid en het multifunctionele karakter van het lint zijn belangrijke aspecten voor de leefbaarheid van het gebied. Naast het uitplaatsen van grootschalige bedrijvigheid wordt ingezet op het stimuleren van kleinschalige, passende bedrijvigheid.

Hierbij is het van belang dat de ondernemingen voldoen aan een aantal voorwaarden. Deze hebben betrekking op de omvang (passend binnen de korrel van het lint), verschijningsvorm (passend bij het karakter van het lint), en de mate van hinder voor de omgeving (geluid, stank, toeleverend verkeer, parkeren).

De Staphorster bevolking is ondernemingsgezind. Dit uit zich in het relatief grote aantal kleine klus- en aannemersbedrijven; vaak eenmanszaken, soms met enkele medewerkers. Onder de bovengenoemde voorwaarden moet het voor dergelijke bedrijven mogelijk zijn zich in het lint te vestigen; bijvoorbeeld in een voormalige boerderij en/of in bijgebouwen.

Verder kan gedacht worden aan:

- kleinschalige ambachtelijke bedrijvigheid zoals een timmerwerkplaats, een meubelmaker of naaiatelier
- kleinschalige dienstverlening, zoals een architect, accountant, fysiotherapeut of arts, kunstenaars die atelier- en of expositieruimte kunnen vinden binnen het lint.

Wanneer een bedrijf wil groeien, maar daarmee niet langer aan de voorwaarden kan voldoen, wordt voor de uitbreiding geen vergunning verleend. Voor een dergelijk bedrijf wordt dan ruimte gezocht op één van de bedrijventerreinen.

ACTIES

- ***Uitplaatsen van grootschalige bedrijvigheid uit het lint naar industrieterreinen***
- ***Stimuleren van kleinschalige, passende bedrijvigheid binnen het lint***
- ***Formuleren van heldere randvoorwaarden waarbinnen kleinschalige bedrijvigheid mogelijk is (omvang, verschijningsvorm, hinder)***

huidige situatie

principe van uitplaatsing grootschalige bedrijvigheid; ruimte voor nieuwbouwoontwikkeling

melkfabriek de Nijverheid

6.3.5 Industriële bebouwing

Binnen het lint van Staphorst bevinden zich naast de talrijke boerderijen ook enkele melkfabrieken die op één na hun functie hebben verloren. Door de schaalvergroting in de landbouw zijn ze leeg komen te staan en ten prooi gevallen aan verpaupering. De melkfabrieken zijn bijzondere elementen in het lint. Zij zijn van een duidelijk andere maat en schaal dan de boerderijen. De industriële sfeer staat in contrast tot de welhaast huislijke sfeer die de boerderijen kenmerkt.

Daarbij maken deze industriële complexen het verhaal over Staphorst meer compleet. Staphorst kende niet alleen boerenbedrijven maar ook agrarische industrie, waar de producten van het land werden verwerkt.

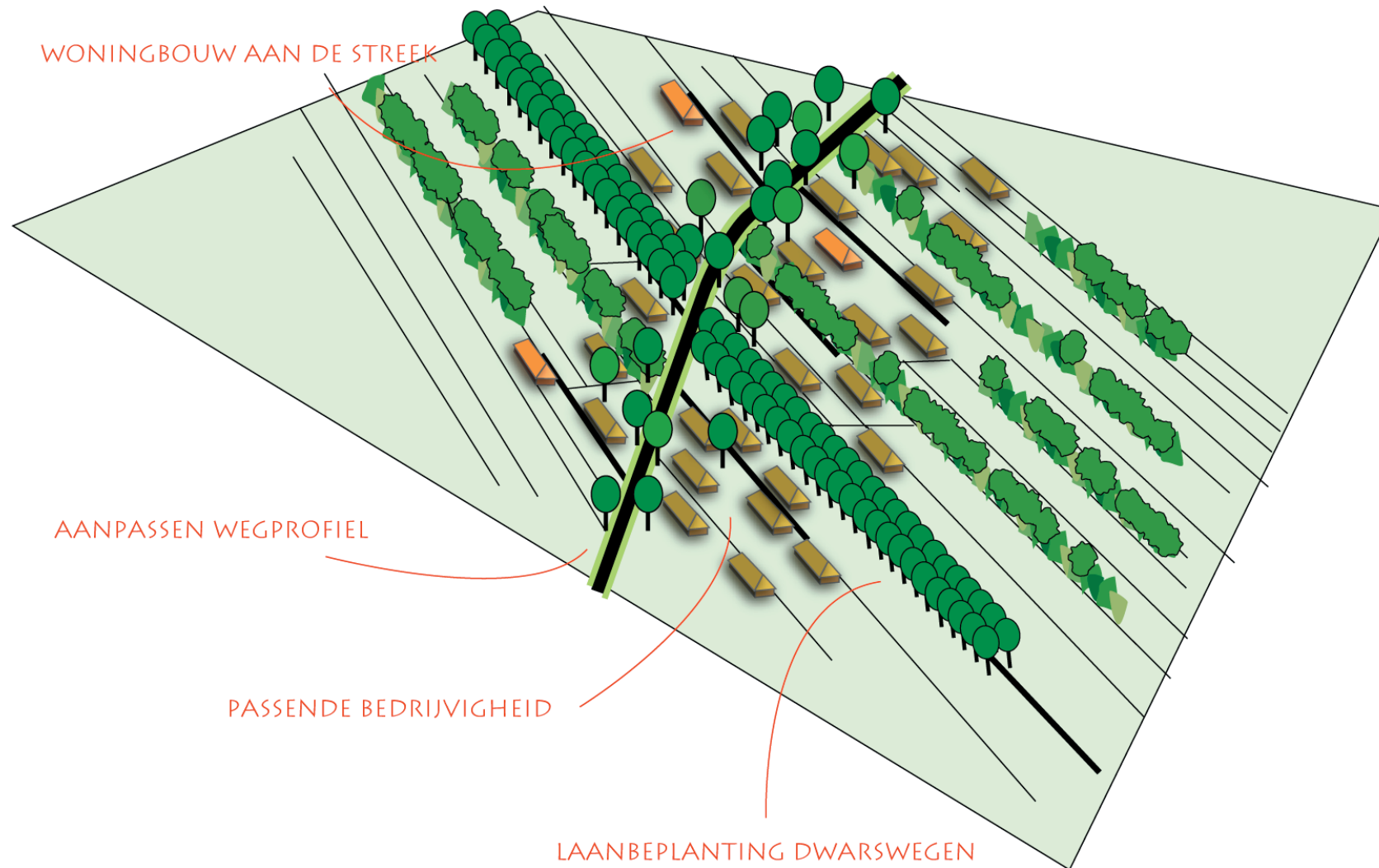
Waar deze complexen hun functie verliezen, zoals bij de voormalige melkfabriek 'Ons Belang', moet er naar worden gestreefd deze complexen als bijzondere volumes te handhaven, waarbij de karakteristieke en industriële uitstraling als uitgangspunt wordt meegenomen bij een herbestemming en omvorming.

Het is denkbaar de melkfabrieken om te vormen tot appartementen, ook al zijn appartementen niet de meest voor de hand liggende woontypologie waar men bij 'dorps wonen' aan denkt. Echter, het alternatief is sloop van het complex, waarna nieuwe 'boerderijachtige volumes' worden ontwikkeld. Daarmee zou het contrast in maat en schaal als belangrijke karakteristiek verloren gaan en is ook de historische relatie tussen landbouw en agrarische industrie niet meer te duiden.

ACTIES

- ***De industriële bebouwing van de melkfabrieken handhaven als bijzonderheden in het lint en herbestemmen en omvormen tot bijvoorbeeld appartementen of passende bedrijvigheid.***

Perspectief voor de Streek

6.4 De boerderij en haar erf

De Staphorster boerderij is een herkenbaar en markant bouwwerk. De langgerekte vorm, de positie op de kavel met de grote baanderdeuren aan de zijkant, de uit het midden geplaatste voordeur, het specifieke kleur- en materiaalgebruik maken van het meer voorkomende hallehuis-type een echte Staphorster boerderij. Opvallend is de veelheid aan monumentale boerderijen in het lint. Letterlijk honderden monumenten staan hier schouder aan schouder. De boerderijen zijn sterk aan elkaar verwant, maar tegelijkertijd is er een grote variatie aan details. Bij nadere beschouwing vormen ze een hecht ensemble, waarbinnen elke boerderij wel iets unieks heeft. Ten aanzien van de boerderijen spelen de volgende aspecten:

- het verdwijnen van de agrarische functie uit het lint en daarmee het verdwijnen van de belangrijkste functie van de boerderijen en bijgebouwen.
- de inrichting van de tuinen en erven rond de boerderijen

6.4.1 Functieverandering boerderijen

Het verdwijnen van de agrarische functie uit het lint noopt tot het ontwikkelen van een visie op de toekomst van de agrarische bebouwing. De Staphorster boerderij kent doorgaans een imposant volume waarvan het overgrote deel het landbouwkundig gebruik diende. Met het wegvallen van de agrarische functie moet worden nagedacht over een andere functie-invulling van de boerderijen.

Voor een deel kan binnen de boerderijen ruimte worden geboden aan kleinschalige bedrijvigheid (zie 6.3.4). Daarnaast biedt het volume de mogelijkheid de boerderij te splitsen in twee of meer woningen. Een dergelijke splitsing garandeert dat het voorbestaan van de boerderij als beeld gewaarborgd is. Daarbij komt een splitsing tegemoet aan de vraag naar meer woningen in het lint. Werden in het verleden de percelen

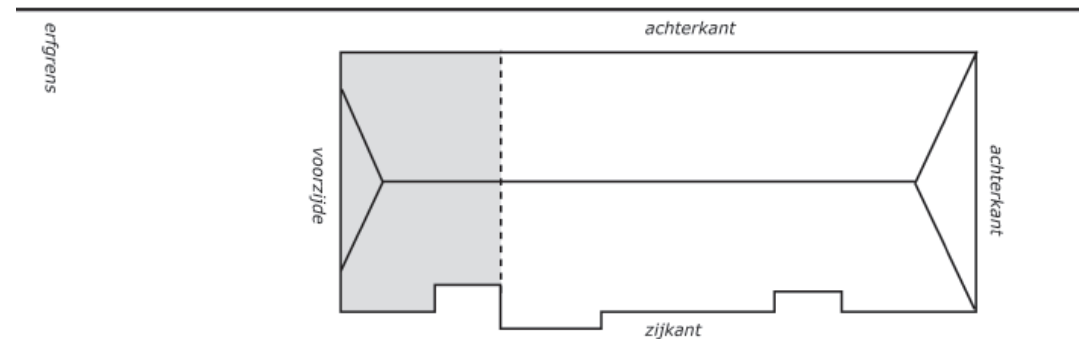
gesplitst, thans lijkt het de beurt aan de boerderijen. Een dergelijke functieverandering heeft echter grote gevolgen voor niet alleen het interieur, maar ook voor de erfinrichting. Een (drie)dubbele woonfunctie stelt andere eisen aan de inrichting van het erf dan bij een agrarische bedrijfsvoering. Denk alleen al aan het aantal auto's waar bij een meervoudige bewoning ruimte voor moet worden ontwikkeld.

Boerderij splitsing kan, onder voorwaarden, worden gestimuleerd:

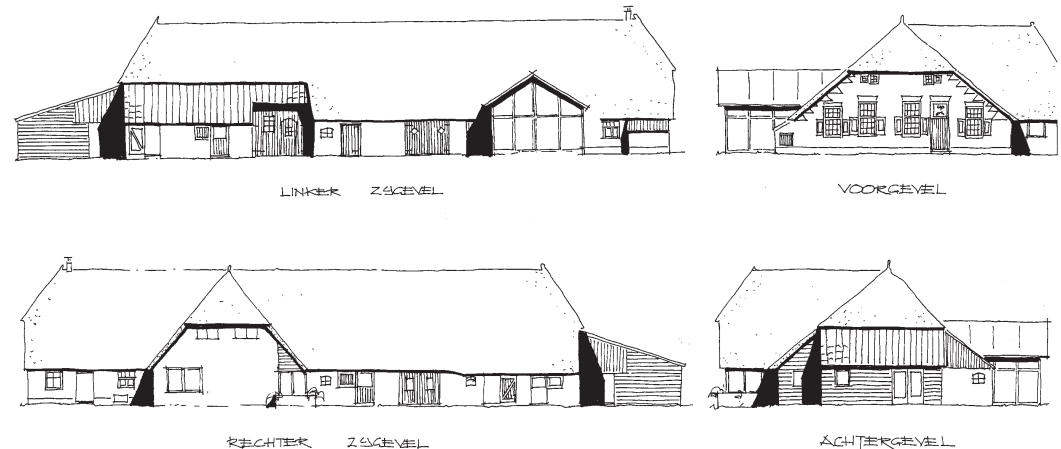
- De hoofdvorm van de boerderij moet intact blijven. Het onderscheid tussen voor-, zij- en achterkant moet herkenbaar blijven.
- Bij het omvormen vormt de hoofdmassa het uitgangspunt; toegevoegde bouwmassa's als een kippenhok, een houtopslag etc. behoren niet tot de hoofdmassa en dienen geen deel uit te maken van de nieuwe woning.
- Bij het verbouwen tot woningen worden bij voorkeur de originele bouwkundige materialen hergebruikt.
- Bij het verbouwingsplan dient een uitgewerkt erfplan te worden overlegd, waaruit spreekt hoe het erf ook in gedeelde toestand zich als een ruimtelijke eenheid manifesteert. In dit erfplan moet tenminste worden aangegeven hoe met de scheidingen wordt omgegaan, hoe de gewenste privacy wordt bereikt en hoe het parkeren wordt opgelost.

Ten aanzien van het parkeren zijn verschillende oplossingen denkbaar.

Het is een mogelijkheid het parkeren in een bestaand bijgebouw op te nemen. Eventueel kan het bijgebouw daartoe worden uitgebreid. Ook kan men gebruik maken van de aanwezigheid van de baanderdeuren, en achter deze deuren het parkeren inpandig oplossen. Deze twee mogelijkheden hebben de voorkeur. Tot slot is het denkbaar dat achter op het erf een gemeenschappelijke parkeergelegenheid wordt ontwikkeld. Dat kan een gebouwde voorziening betreffen, maar ook parkeren 'in de boomgaard' is een mogelijkheid.

Handhaven hoofdvorm van de boerderij bij splitsing

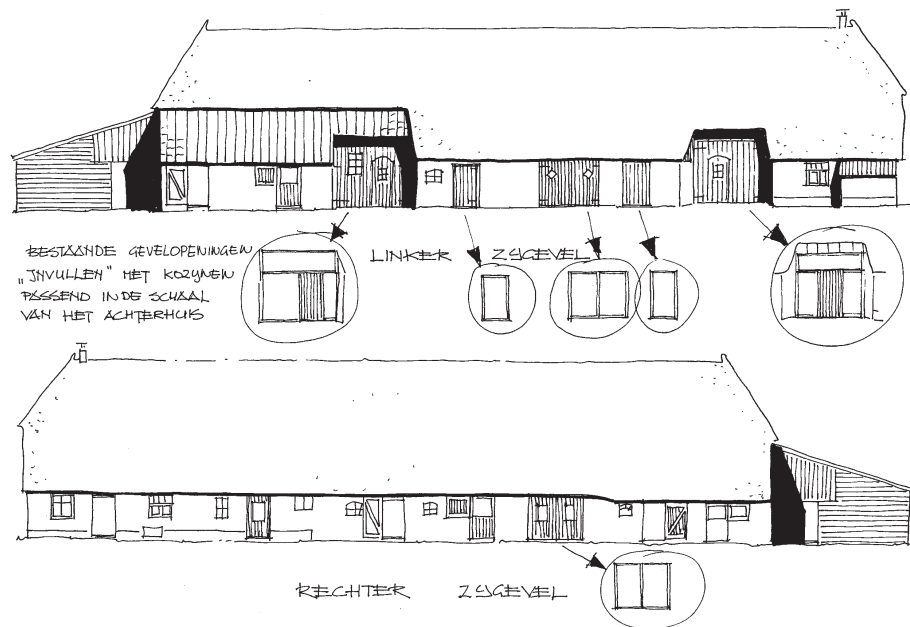

FOUT: Uitbreiden van de hoofdmassa

ACTIES

Het stimuleren van boerderijsplitsing onder voorwaarden met betrekking tot het uiterlijk van de boerderij en de inrichting van het erf

GOED: Bestaande gevel als uitgangspunt voor nieuwe gevelopeningen

Aanbevelingen achtergevel bij splitsing

6.4.2 Bescherming en herbestemming bijgebouwen

De boerderijen zijn over het algemeen goed beschermd. De bijgebouwen echter kennen een veel minder beschermde status. Slechts een enkeling is aangeduid als monument.

Het aantal karakteristieke bijgebouwen is de afgelopen decennia dan ook sterk afgenomen. Tegelijkertijd is er een toename van nieuwe bijgebouwen met vaak een sterk afwijkende vorm, maat en materiaalgebruik.

De historische, vaak houten, bijgebouwen leveren een belangrijke bijdrage aan de ensemblewerking van de bebouwingsstructuur. Boerderijen en bijgebouwen bepalen het karakteristieke beeld van Staphorst. Het verdient aanbeveling ook de karakteristieke bijgebouwen een beschermde status te verlenen door ze als (rijks- of gemeentelijk) monument aan te wijzen. Nader onderzoek zal uit moeten wijzen welke bijgebouwen hiervoor in aanmerking komen.

Naast bescherming is het van belang te zoeken naar nieuwe functies voor de bijgebouwen. Wanneer de bijgebouwen naast een visuele ook een functionele betekenis hebben is hun voortbestaan beter gewaarborgd. Een aantal historische bijgebouwen biedt, gezien het volume, vloeroppervlak en hoogte, mogelijkheden om te worden benut voor wonen of kleinschalige bedrijvigheid. Evenals bij de splitsing van boerderijen (zie 6.4.1) geldt ook hierbij dat met het verbouwingsvoorstel een erfinrichtingsplan moet worden overlegd.

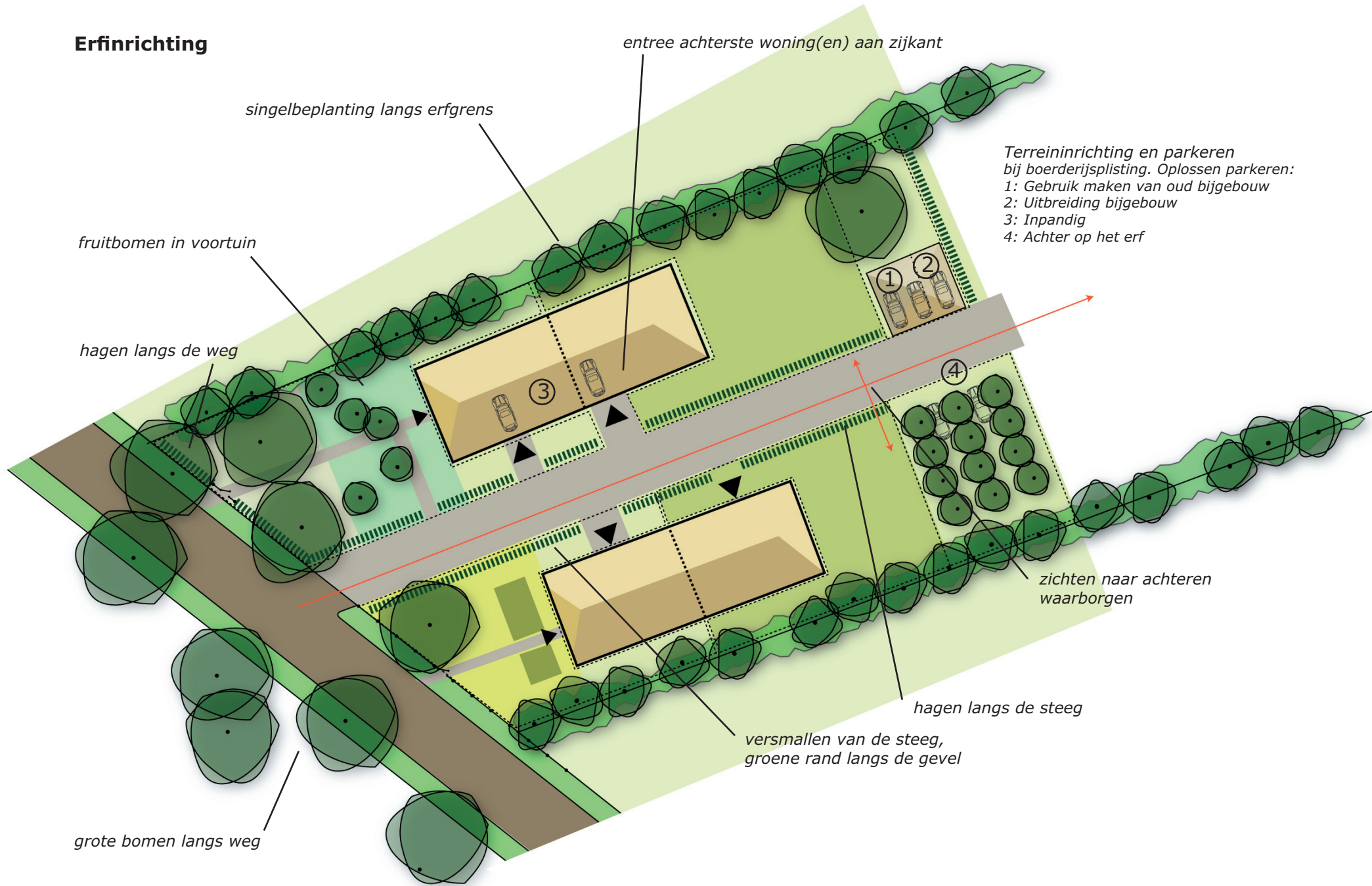
Met het toenemen van het aantal woningen binnen het lint door boerderijsplitsing ontstaat behoefte aan opslag- en stallingsruimte. Dit uit zich in bouwaanvragen voor nieuwe bijgebouwen, garages, stallingen etc. Alvorens vergunning te verlenen voor nieuwbouw van dergelijke bijgebouwen zouden eerst de aanwezige (waardevolle en bruikbare) bijgebouwen moeten worden benut. Pas wanneer dit niet afdoende is kan ruimte worden geboden voor nieuwbouw. Wanneer nieuwbouw van bijgebouwen aan de orde is, dan zal dat aan de zelfde soort randvoorwaarden moeten voldoen als genoemd onder 6.3.1. Voor bijgebouwen geldt

dat ze qua omvang en materialisering ondergeschikt zijn aan de boerderij: de hoofdmassa op het erf. Om te komen tot een goede positionering van de bijgebouwen op het erf dient een erfinrichtingsplan te worden opgesteld, waarin wordt aangetoond dat de nieuwbouw zich op een goede manier voegt in de bestaande bebouwingsstructuur.

ACTIES

- ***Aanwijzen van waardevolle historische bijgebouwen als monument***
- ***Het stimuleren en mogelijk maken van herbestemming van de bijgebouwen***
- ***Het formuleren van randvoorwaarden voor nieuwe bijgebouwen***

Erfinrichting

6.4.3 Erfinrichting

Niet alleen de boerderijen zelf maar ook de manier waarop de tuinen en erven zijn ingericht draagt bij aan het karakteristieke beeld van Staphorst. In het verleden zijn al initiatieven genomen om de erf-inrichtingen een impuls te geven door middel van het project "Bossies aan de diek". Dit project zou gecontinueerd en uitgebreid moeten worden, waarbij de volgende zaken speciale aandacht krijgen:

- Het realiseren van een **haag of houten hek** als omheining
- Het planten van een aantal **grote bomen in de voortuin** langs de weg, zodat het groene karakter van de "diek" versterkt wordt
- Het stimuleren van de aanplant van **fruitbomen** in de voortuin
- Het ontwikkelen van **hagen langs de steeg**; het vergroenen van de stegen waarbij tuin en gras tot aan de gevel doorlopen
- Het stimuleren van het handhaven dan wel herstellen van een doorgaande **singelbeplanting langs de perceelsrand**
- Het stimuleren van het gebruik van **plantensoorten** die passend zijn voor de Staphorster situatie

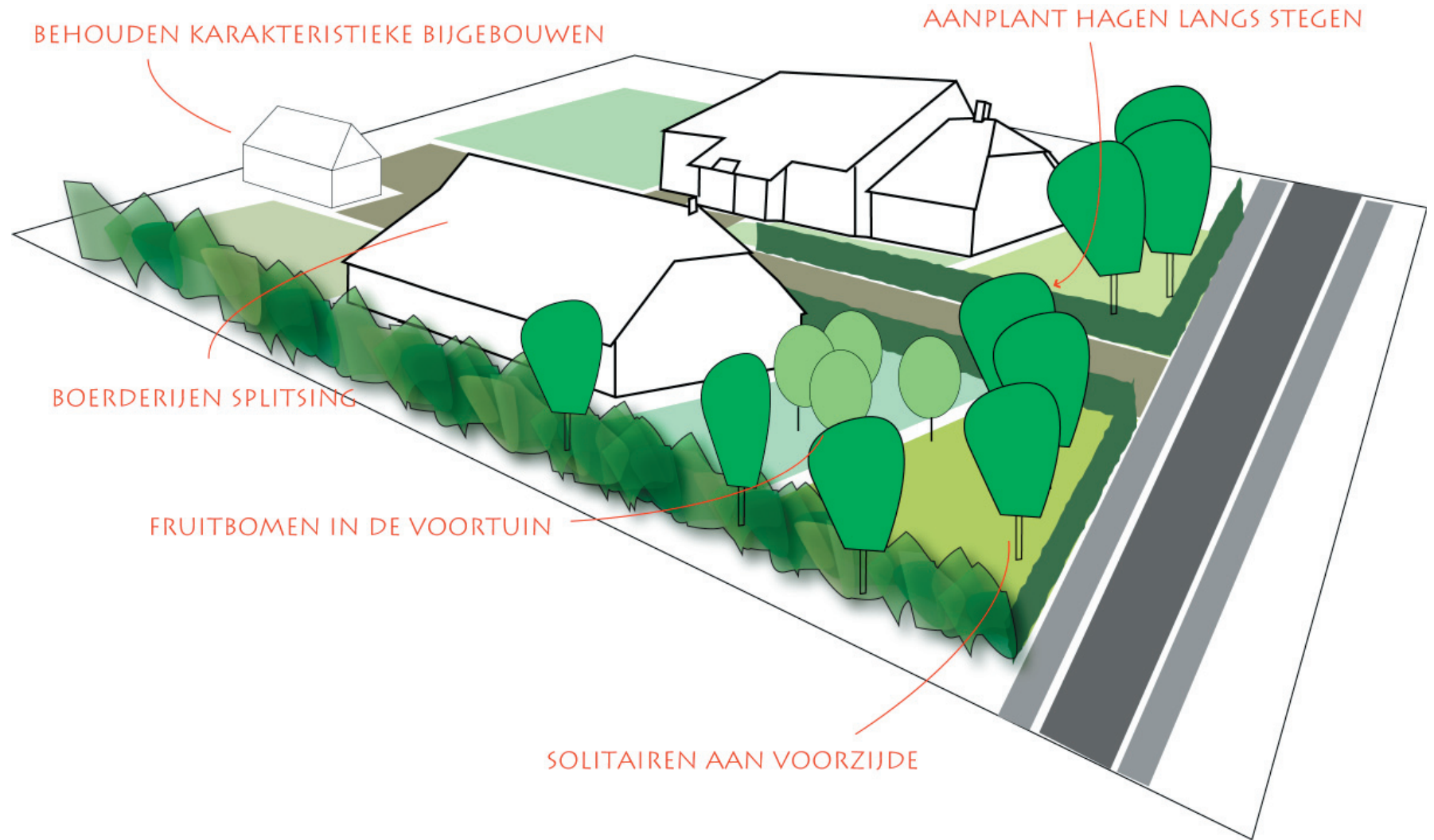
ACTIE

*Het uitbreiden van het project **Bossies aan de diek** waarbij particulieren gestimuleerd worden hun erf in te richten op een zodanige wijze dat het karakteristieke beeld van Staphorst wordt versterkt.*

Perspectief voor de Boerderij

WERKEN AAN UITVOERING

7

In het voorgaande hoofdstuk is een visie gepresenteerd op de toekomst van de Streek en omgeving. Er is een aantal voorstellen gedaan met betrekking tot behoud, herstel en ontwikkeling van kwaliteiten. Om de visie daadwerkelijk tot uitvoering te brengen is het nodig dat de voorstellen worden overgenomen in diverse beleidsnota's, uitvoeringsprogramma's en stimuleringsregelingen. In dit hoofdstuk worden hiertoe conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

7.1 Van beschermd gezicht naar geregisseerd proces

Het feit dat Staphorst is aangewezen als beschermd dorpsgezicht heeft positieve gevolgen gehad voor het aanzien van het dorp. Veel moois is behouden gebleven, boerderijen zijn opgeknapt en tuinen heringericht. Tegelijkertijd moet men constateren dat er veel veranderd is sinds de aanwijzing tot beschermd gezicht en dat ook in de nabije toekomst het nodige op stapel staat. Het beschermde dorpsgezicht en het daarop gebaseerde beleid is sterk gericht op het instandhouden van het beeld. De belangrijkste drager achter dit beeld, de landbouw, verdwijnt echter uit het lint.

De analyse van het landschap van Staphorst heeft laten zien dat ook het huidige landschapsbeeld slechts een momentopname is, van een dorp en landschap in ontwikkeling. De unieke cultuurhistorische kwaliteit van Staphorst schuilt veeleer in het proces dan in het beeld dat daarvan het gevolg is. Staphorst was, is en blijft een dynamische gemeenschap. Een eigen wereld wellicht; maar niet één die stilstaat. Om het dorp leefbaar te houden moet er ruimte zijn voor ontwikkeling; ruimte

voor het laten ontstaan van de cultuurhistorie van morgen. Staphorst is gegroeid en moet zich ook kunnen blijven ontwikkelen, maar wel op een zodanige wijze dat het unieke van Staphorst bewaard blijft en met de ontwikkeling juist wordt versterkt.

In het verleden lag het accent ten aanzien van de bescherming van de kwaliteiten op de fixatie van het beeld.

Dit verdient een heroverweging. Belvédère pleit niet voor bevriezing, maar voor 'behoud door ontwikkeling'. Juist om ruimte te laten aan ontwikkelingen verdient het aanbeveling de aandacht te verschuiven van de fixatie van het beeld, naar de regie van het proces. Door het creëren van kaders, het opstellen van spelregels, het stimuleren van ontwikkelingsrichtingen kan sturing worden gegeven aan dit proces.

7.2 Landschap + lint + boerderij & erf

Het beschermde gezicht geeft veel aandacht aan het lint; de Streek, en dan met name aan de boerderijen als bijzondere elementen.

Het beschermde gezicht heeft minder aandacht voor het landschap. Landschap en lint zijn in Staphorst echter onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het lint vormt in feite de 'versteende' structuur van het landschap. De relatie tussen lint en landschap is onderbelicht. Juist de versmelting van die twee vormt een wezenlijke karakteristiek van Staphorst. De elzensingels; het doorlopen van de singelbeplanting tot in het lint; de structuur van dwarswegen haaks op het lint; de doorzichten naar het achterland; de ontsluiting van het landschap en de sporen uit het verleden vormen essentiële

aspecten van Staphorst.

Het beschermd gezicht focust zich op de kleinste 'korrel', de boerderij. Deze krijgen veel aandacht. Diverse subsidieregelingen hebben het mogelijk gemaakt om de monumentale boerderijen in het lint een beter aanzien te geven. Opvallend is het grote aantal boerderijen met een monumentale status: er zijn letterlijk honderden rijks- en gemeentelijke monumenten. Tezamen vormen zij een uniek ensemble. Echter, juist die onderlinge samenhang blijft in het beschermd gezicht onderbelicht. Het gaat niet alleen om de boerderijen, maar ook om de boerderijen in hun context. En die context wordt mede bepaald door de erven, de stegen, de bijgebouwen.

Waar de boerderijen zwaar zijn beschermd, lijken de bijgebouwen vogelvrij. En dat heeft zich de afgelopen decennia gewraakt. Waar boerderijen soms prachtig zijn gerestaureerd, zijn de bijgebouwen 'en masse' gesloopt. Geadviseerd wordt om ten aanzien van de bescherming van de bijgebouwen met spoed een inhaalslag te maken.

De samenhang tussen de drie schaalniveaus (landschap, lint en boerderij & erf) verdient bijzondere aandacht; de relatie tussen landschap en lint, tussen lint en boerderij, tussen boerderij en erf en tussen boerderij en landschap. In de huidige situatie worden zij vaak afzonderlijk beschouwd: er is bijvoorbeeld aandacht voor de elzensingels, maar nauwelijks voor hoe deze structuur aantakt op het lint; er is veel aandacht voor individuele monumentale boerderijen, maar minder voor ensembles van boerderijen en bijgebouwen en doorzichten naar het achterland. Bij toekomstige ontwikkelingen in de Streek dient die samenhang vertrekpunt te zijn:

landschap+lint+boerderij=Staphorst.

7.3 De Staphorster aard

Staphorst is een bijzondere gemeenschap. Er wordt wel gesproken over de Staphorster aard. Zelfstandigheid en zelfredzaamheid zijn begrippen die daarbij passen. Men heeft vaak wat moeite met een overheid die dingen oplegt of voorschrijft. Met stimuleren wordt dan ook vaak meer bereikt dan met verbieden. Maar: men steekt liever de handen uit de mouwen dan dat de hand opgehouden moet worden. Ervaringen uit het verleden leren dat eventuele stimuleringsregelingen vooral succesvol zijn wanneer het efficiënt kan gebeuren, zonder te veel bureaucratische rompslomp: spijkers met koppen slaan dus. Dit betekent dat stimuleringsregelingen en projecten zodanig moeten worden ingestoken dat ze aansluiten bij de daadkracht van de Staphorsters. Ook voor de toekomst moet worden ingezet op 1 loket bij de gemeente waar de bewoners van de Streek centraal hun zaken met betrekking tot subsidies en vergunningen kunnen regelen.

7.4 Het verhaal van Staphorst

Minstens zo belangrijk als het vastleggen van de ideeën in gemeentelijk en provinciaal beleid is het vastleggen van de ideeën in de hoofden van de mensen die er mee te maken hebben. Onbekend maakt onbemind. Omgekeerd is het zo dat wanneer mensen zich bewust zijn van de unieke kwaliteiten, de rijke cultuurhistorie, de ontstaansgeschiedenis etc. men het beter zal waarderen en eerder geneigd is zich in te spannen voor het behoud van het unieke van Staphorst.

Tijdens de avonden met bewoners is naar voren gekomen dat men de eigen omgeving beter heeft leren kennen door de verhalen over de ontstaansgeschiedenis, het unieke karakter etc. Het verdient aanbeveling te onderzoeken of er mogelijkheden zijn dit "verhaal van Staphorst" voor een breder publiek toegankelijk te maken bijvoorbeeld in de vorm van een boek, cd-rom en/of internetsite.

7.5 Conclusie

Staphorst is uniek. De voorgaande hoofdstukken hebben laten zien dat er sprake is van een unieke bebouwingsstructuur, een fraai landschap en een bijzondere architectuur. Maar ook de Staphorster zelf is uniek; zelfredzaam maar met een sterke gemeenschapszin.

Het bijzondere karakter van Staphorst staat echter onder druk; er komen tal van ontwikkelingen op de Streek af die veranderingen met zich meebrengen. Veranderingen die niet vanzelfsprekend en probleemloos worden ingebed in de bestaande structuur. Om de bijzondere kwaliteiten van Staphorst te handhaven en zelfs te versterken zijn strategieën nodig. Strategieën die de cultuurhistorische kwaliteit centraal stellen, als vertrekpunt voor een verdere ontwikkeling. Daarbij gaat het er nadrukkelijk niet om de Streek te bevriezen; onder een glazen stolp te plaatsen. Waar het om gaat is dat het karakteristieke van Staphorst, de eigen identiteit, als inspiratiebron wordt gebruikt bij een verdere ontwikkeling: behoud door ontwikkeling.

In de voorliggende rapportage zijn de belangrijkste kwesties voor Staphorst geïdentificeerd. Op het schaalniveau van het landschap, de streek en het erf zijn vervolgens concrete aanbevelingen gedaan voor de wijze waarop kwaliteiten kunnen worden versterkt en hoe nieuwe ontwikkelingen hierbij kunnen worden ingezet. Per kwestie zijn oplossingsrichtingen aangedragen in de vorm van principes, spelregels etc.

Dit rapport vormt daarmee een belangrijke eerste stap. Om ook voor de toekomst het unieke karakter van Staphorst veilig te stellen is het van wezenlijk belang dat de hier gepresenteerde principes en aanbevelingen worden uitgewerkt in de diverse plandocumenten, programma's en stimuleringsregelingen zoals die voor Staphorst van toepassing zijn. Hier ligt dan ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeente, provincie, RDMZ en eventuele andere partijen.

Om ook daadwerkelijk een betekenis te krijgen zullen de aanbevelingen uit het rapport hun weerslag moeten vinden in het beleid; bijvoorbeeld in een aanpassing van het bestemmingsplan, de welstandsnota, het streekplan maar ook door het te gebruiken als onderlegger voor nieuw beleid en nog op te stellen visies zoals de Toekomstvisie Staphorst 2015.

De wijze waarop deze doorvertaling plaatsvindt dient nader uitgewerkt te worden in nauwe samenspraak tussen gemeente, provincie en RDMZ.

7.6 Overzicht projecten

In overzicht op de volgende pagina's zijn de acties en projecten opgesomd. Hierbij is aangegeven welke partijen direct betrokken zijn en welke raakvlakken er zijn met de diverse beleidskaders en plannen.

<i>Project:</i>	<i>Betrokken partijen:</i>	<i>Relatie met andere plandocumenten:</i>
-----------------	----------------------------	---

1. ELZENSINGELS

- a) Beschermen en instandhouden van de bestaande singelbeplantingen
- b) Actief stimuleren nieuwe aanplant elzensingels door middel van een subsidieregeling en het geven van voorlichting
- c) Bij het instandhouden en nieuw ontwikkelen van singelbeplantingen extra aandacht voor singels die doorlopen tot in de Streek
- d) Geven van een financiële vergoeding voor het op de juiste wijze beheren van de singelbeplantingen
- e) Kennis uitwisseling met betrekking tot een goed beheer en onderhoud van singelplantingen bijvoorbeeld in de vorm van een folder, informatieavonden etc.

Gemeente
Provincie
Agrariërs
DLG

Landschapsbeleidplan
Streekplan
Visie Elzensingels

2. LAANBEPLANTING DWARSWEGEN

- a) Beschermen en instandhouden van bestaande laanbeplantingen op de dwarswegen
- b) Realiseren van nieuwe laanbeplantingen langs de dwarswegen

Gemeente
DLG

Landschapsbeleidplan
Ruilverkaveling

3. RECREATIEVE ROUTES

- a) Ontwikkelen van recreatieve routes langs bijzonder plekken in het landschap
- b) Herkenbaar maken van deze plekken (kerkheuvels, oude bewoningslinten etc.) langs de route

Gemeente
VVV

Landschapsbeleidplan
Toeristisch recreatieve
beleidsvisie

4. RANDVOORWAARDEN NIEUWBOUWWIJKEN

Bij het ontwikkelen van nieuwbouwlocaties inspelen op de specifieke kenmerken van de plek

Gemeente
Provincie
RDMZ

Toekomstvisie
Staphorst 2015
Streekplan

5. NIEUWBOUW OP DE STREEK

Het onder strikte voorwaarden mogelijk maken van nieuwbouw op de Streek; op bestaande open plekken, op vrijkomende plekken en op locaties achter aan de stegen

Gemeente
Provincie
RDMZ

Bestemmingsplan
Welstandsnota

6. HERINRICHTING GEMEENTEWEG / OUDE RIJKSWEG

- a) Het versmallen van de Gemeenteweg / Oude Rijksweg en het herbestraten met een klinkerverharding waarbij in het bestratingspatroon fietsstroken zijn aangeduid.
- b) Het groener maken van het profiel door het creëren van grasbermen langs de nieuw gedimensioneerde weg en het waar mogelijk aanplanten van bomen in een los en informeel patroon

Gemeente

Groenbeleidsplan

7. HERINRICHTING STEGEN

Het stimuleren van herinrichting van de stegen door middel van subsidieregelingen en voorlichting.

Gemeente
Particulieren

Groenbeleidsplan
Bossies aan de diek

8. BEDRIJVGHEID OP DE STREEK

- a) Uitplaatsen van grootschalige bedrijvigheid uit het lint naar industrieterreinen
- b) Stimuleren van kleinschalige, passende bedrijvigheid binnen het lint
- c) Formuleren van heldere randvoorwaarden waarbinnen kleinschalige bedrijvigheid mogelijk is (omvang, verschijningsvorm, hinder)

Gemeente
Provincie
Ondernemers
Omwonenden

Toekomstvisie 2015
Bestemmingsplan

9. BOERDERIJSPLITSING

Het stimuleren van boerderijsplitsing onder voorwaarden met betrekking tot het uiterlijk van de boerderij en de inrichting van het erf

Gemeente
Particulieren
RDMZ

Bestemmingsplan
Welstandsnota

10. BIJGEBOUWEN

- a) Aanwijzen van waardevolle historische bijgebouwen als monument
- b) Het stimuleren en mogelijk maken van herbestemming van de bijgebouwen
- c) Het formuleren van randvoorwaarden voor nieuwe bijgebouwen

Gemeente
Particulieren
RDMZ

Bestemmingsplan
Welstandsnota

11. ERFINRICHTING

Het uitbreiden van het project Bossies aan de diek waarbij particulieren gestimuleerd worden hun erf in te richten op een zodanige wijze dat het karakteristieke beeld van Staphorst wordt versterkt

Gemeente
Particulieren
Oversticht
RDMZ

Bossies aan de diek

12. INDUSTRIEEL ERFGOED

De industriële bebouwing van m.n. de melkfabrieken handhaven als bijzonderheden in het lint en herbestemmen en omvormen tot bijvoorbeeld appartementen of passende bedrijvigheid.

Gemeente
Ontwikkelaar
Provincie
RDMZ

Bestemmingsplan
Welstandsnota

13. HET VERHAAL VAN STAPHORST

Het voor een breed publiek toegankelijk maken van het verhaal van Staphorst: de geschiedenis van een uniek dorp

Gemeente
Provincie
RDMZ
Bewoners

bosch slabbers

TUIN- EN LANDSCHAPSARCHITECTEN

zwaardstraat 16
2584 tx den haag
t: 070 355 44 07
den-haag@bosch-slabbers.nl

parkstraat 29
6828 jc arnhem
t: 026 44 27 154
arnhem@bosch-slabbers.nl

bosch stabbers

